

Education and Future Perceptions of High School Students Studying in Different High School Types¹

Asena YÜCEDAĞLAR² Binali TUNÇ³

To cite this article:

Yücedağlar, A. ve Tunç, B. (2022). Farklı lise türlerinde öğrenim gören lise öğrencilerinin eğitim ve gelecek algıları. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9 935-961. doi: 10.30900/kafkasegt.1095909

Research article

Received: 30.03.2022

Accepted: 16.12.2022

Abstract

The aim of this research is to try to determine the perceptions of students studying in different types of high schools about education and the future by associating them with their demographic, social and economic characteristics. In the research, it is tried to reveal that high school types differ on the basis of the reproduction of social classes through education and life perceptions of students in different high school types. The research was designed in accordance with the phenomenology pattern. With the semi-structured interview form created by the researchers, 33 students attending different high school types were interviewed. In the interviews, it was tried to determine the education and life perceptions of the students in different high school types. Content analysis of the data was done with the NVIVO 12 program. Findings were gathered under categories and themes, taking into account the sub-problems of the research. In the study, it was determined that students in different high school types had different social origins, family characteristics were effective on their education life, and their future life expectations differ according to high school types. High school students are aware that their schools are a stepping stone in providing the life and professions they expect to reach in the future. It has been observed that students from poorer social backgrounds are in vocational-technical high schools and imam hatip high schools, and students with relatively better social origins are in science high schools. It has been observed that the academic success level of the schools in the transition to secondary education exam and the possible returns such as occupation, earnings and social status overlap with each other. Science high school students have higher life expectancies. On the other hand, as the success decreases, the career and life expectancies of the students also decrease.

Keywords: Types of high schools, perception of education, social reproduction, social classes

¹ This study was prepared from the first author's master thesis. (Thesis No.699308).

² Author, Res. Asst., Mersin University, Mersin, Turkey.

³ Corresponding Author, Prof. Dr., tunc@mersin.edu.tr, Mersin University, Mersin, Turkey.

Farklı Lise Türlerinde Öğrenim Gören Lise Öğrencilerinin Eğitim ve Gelecek Algıları¹

Aseña YÜCEDAĞLAR² Binali TUNÇ³

Atf:

Yücedağlar, A. ve Tunç, B. (2022). Farklı lise türlerinde öğrenim gören lise öğrencilerinin eğitim ve gelecek algıları. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9 935-961. doi: 10.30900/kafkasegt.1095909

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi:30.03.2022

Kabul Tarihi: 16.12.2022

Öz

Bu araştırmanın amacı farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin eğitim ve geleceğe dair algılarını demografik, sosyal ve ekonomik özellikleriyle ilişkilendirerek ortaya koymaktır. Araştırmada farklı lise türlerindeki öğrencilerin eğitim ve yaşam algıları üzerinden lise türlerinin toplumsal sınıfların yeniden üretimi temelinde farklılaştığı ortaya konmaya çalışılmaktadır. Araştırma olgu bilim desenine uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmacıların oluşturduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu ile farklı lise türlerine devam eden 33 öğrenciyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde farklı lise türlerindeki öğrencilerin eğitim ve yaşam algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Verilerin içerik analizi NVIVO 12 programı ile yapılmıştır. Bulgular araştırmanın alt problemleri dikkate alınarak kategori ve temalar altında toplanmıştır. Araştırmada farklı lise türlerindeki öğrencilerin farklı toplumsal köken özelliklerine sahip oldukları, aile özelliklerinin eğitim hayatları üzerinde etkili olduğu ve gelecekteki yaşam beklentilerinin lise türlerine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Lise öğrencileri okullarının gelecekte ulaşmayı bekledikleri yaşam ve meslekleri sağlamada basamak olduğu bilincindedirler. Daha yoksul toplumsal kökenden gelen öğrencilerin mesleki-teknik lise ve imam hatip liselerinde, görece daha iyi toplumsal köken özelliklerine sahip öğrencilerin fen lisesinde olduğu gözlenmiştir. Okulların ortaöğretime geçiş sınavındaki akademik başarı düzeyi ile olası meslek, kazanç ve toplumsal statü gibi getirilerinin birbiriyle örtüştüğü gözlenmiştir. Fen lisesi öğrencilerinin yaşamdan daha fazla şey beklemektedir; diğer yandan başarı düştükçe öğrencilerin meslek ve yaşam beklentilerinin miktarı da azalmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Lise türleri, eğitim algısı, toplumsal yeniden üretim, toplumsal sınıflar

¹ Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır. (Tez No. 699308).

² Yazar, Arş. Gör., Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.

³ Sorumlu Yazar, Prof. Dr., tunc@mersin.edu.tr Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.

Giriş

Bu çalışmada farklı toplumsal kökenlerden gelen lise öğrencilerinin eğitimsel başarı, program tercihi, gelecek eğitim ve yaşam beklentileri anlaşılmasına çalışılmaktadır. Bu bakımdan çalışmada toplumsal köken farklılıkları ile eğitimsel ayrışma ilişkilendirilmektedir. Öğrencilerin toplumsal köken özelliklerinin okul türlerine göre farklılaşması, eğitimsel başarı-başarısızlık veya tercihlerin doğal bir sonucu olarak görülmektedir. Bourdieu (2015b) yoksul sınıfların eğitimden dışlanmalarının, toplumsal elemeye dair bir çözümleme yerine rasyonel bir tercih olarak tanımlanmasının toplumsal eşitsizliklerin münferit bir durum olarak görülmesine yol açacağını belirtir. Bu belirlemeden hareketle çalışmada öğrencilerin okul tercihleri “münferit” bir durum olmak yerine, toplumsal kökene dayalı bir seçilimin sonucu olduğu vurgulanmaktadır.

Tüm toplum kesimlerine nitelikli eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması, bireylerin eğitim olanaklarından aynı düzeyde kazanımlar elde ettiklerini göstermez. Bireylerin eğitime ilişkin algı ve beklentileri aynı zamanda sosyo-ekonomik kültürle ilgilidir. Bölgeler arası veya kır-kent arasında gelişmişlik farkı, yoksul ve varlıklı gruplar arasındaki gelir dağılımı, geleneksel düşünce kalıplarının eğitime yaklaşımları eğitim olanaklarına erişimi etkileyen belli başlı faktörlerdir. Eğitim olanakları tüm toplumsal gruplara eşit sunulsa dahi (fırsat eşitliği), farklı toplumsal özelliklere sahip grupların eğitim algısı ve eğitim olanaklarından kaynaklı eğitime “mesafeleri” farklı olmaktadır. Tan’a (1990) göre fırsat eşitliği bir aldatmaca olup, eğitim; ayrıcalığa sahip olan kesimlerin üstünlüklerini devam ettirdiği bir araç olmakta ve eğitimin temel amacı mesleğe ilişkin bilişsel becerilerin geliştirilmesinden ziyade uygun görülen değerlerin öğrencilere benimsetilerek var olan düzenin desteklenmesidir. Benzer şekilde Freire de (2016) tarafsız bir eğitimin söz konusu olamayacağını, farklı toplumsal köken özelliklerine sahip bireylerin eğitime yaklaşımlarının büyük ölçüde farklılaşacağını ifade etmiştir.

Eğitimsel eşitsizlikler okulda geçirilen süre veya olanaklardaki eşitsizliklerle sınırlı değildir. Eğitimden yararlanmada bireysel farklılıklar büyük ölçüde öğrencilerin sınıfsal konumundaki farklılıkların yansımasıdır. Bireylerin eğitim yaşantıları, gelecekteki ekonomik ve toplumsal konumuna ilişkin göstergeler içerir. Bu göstergeler eğitimdeki başarı-başarısızlık ve eğitim tercihleri gibi birçok yönden farklılaşır. Farklılaşma tüm eğitim tür ve düzeylerinde söz konusudur (Bowles, 1977). Bourdieu ve Passeron (2015a), okulların; kuşaktan kuşağa geçen eşitsizlikleri yeniden ürettiğini ve bu eşitsizlikleri meşrulaştırmada araç olarak kullanıldığını dile getirmektedir. Sınıflı bir toplumda endüstride kullanılacak işgücünü yetiştirmek üzere eğitilen bireyler, farklı toplumsal özelliklere sahip olacaklarından, hiçbir zaman gerçek anlamda fırsat eşitliğine sahip olamazlar. Bir başka ifadeyle mevcut koşullar eşitlense dahi, bireylerin tercihlerini ve davranışlarını yönlendiren kuşaklar boyunca aktarılan toplumsal köken özellikleri onların eğitim algıları, tercihleri ve başarılarını etkiler. Birey, aile ve toplumsal çevresinden aldığı zihinsel, ahlaki, entelektüel algı ve beceri kalıplarını (habitus) bir sermaye olarak kullanır. Ancak sahip olunan ekonomik, kültürel, sosyal sermayenin dağılımı ve miktarı eşit olmadığından, eşit fırsat ve imkânlar sağlansa dahi bireylerin fırsat ve imkânları kullanma eğilimleri farklılaşır. Okul ve program türlerine göre öğrenci özellikleri incelendiğinde ayrışmalar açıkça gözlenebilir (Tunç, 2011). Bu bakımdan araştırma farklı lise türlerine devam eden farklı toplumsal köken özelliklerine sahip öğrencilerin eğitime ilişkin algı ve beklentilerini anlamaya çalışarak, eğitim-toplumsal yeniden üretim ilişkisini ortaya koymada önemli görülebilir.

Bu çalışmada farklı lise türlerindeki öğrencilerin eğitim deneyimleri ve gelecek algıları ile toplumsal yeniden üretim arasındaki bağlantının ortaya konulabileceği düşünülmektedir. Bu amaçla Mersin’deki (Erdemli, Mezitli, Yenişehir, Akdeniz, Toroslar ve Tarsus) kamu liselerine devam eden öğrencilerin sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri ile eğitim deneyimleri ve gelecek algıları görüşmelerle belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma bu yönüyle toplumsal yapıların işleyişini çözümlemek ve bu işleyişin toplumsal sınıfların eğitim pratiklerini nasıl etkilediğini anlamak yönünden önemlidir. Toplumsal sınıfların tüm bu işleyiş sonucunda eğitime yükledikleri anlam ve beklentilerin farklılaşması ve bu farklılaşmanın temelindeki nedenleri belirlemek bir diğer önemli noktadır.

Toplumsal Ayrışma ve Eğitimsel Seçim

Toplumsal sınıf toplumda birey ve grupları eşitsizlikler çerçevesinde tanımlamada kullanılan bir kavramdır. Bu kavram genellikle yaş, cinsiyet, inanç, mülk ve varlık gibi kavramlarla birlikte kullanılmaktadır (Giddens ve Sutton, 2019). Toplumsal sınıf üyeleri belirli ekonomik, kültürel ve siyasal özellikler bakımından kendi içlerinde ortaklaşırken, başka toplumsal gruplardan da ayrışırlar. Toplumsal sınıf bir sosyal eşitsizlik biçimi ve genel anlamda toplumu meydana getiren bireylerin ve grupların, toplumsal ve ekonomik açıdan eşit olmayan ve hiyerarşik bir şekilde sıralanmalarıdır. Belli bir toplumsal sınıftaki bireyler genelde benzer yaşam biçimleri, ortak çıkarlar ve birbirlerine yakın toplumsal ve kültürel ilişkiler içinde olurlar (Suğur, 2008).

Toplumsal ayrışma, fiziksel kopukluk kadar toplumsal bağların yitimini de ifade eder. Toplumsal ayrışma siyasal, ekonomik, kültürel, toplumsal ve hukuksal yönlerden birbirini etkilediğinden bir süreci ifade eder. Toplumsal ayrışma bireysel tercihler veya toplumun uyumsuz biçimde işlemesinden değil, kapitalizmle birlikte yaşanan neo-liberal dönüşüm sonucu ortaya çıkmaktadır. Devletlerin neo-liberal politikalar doğrultusunda yaşadığı dönüşümlerle, toplumsal ilişki ve dayanışmalarda çeşitli zayıflamalar ve kopukluklar meydana gelmiştir (Ünal ve diğerleri, 2010).

Yoksul sınıflar yeterli sosyal, ekonomik ve kültürel sermayeye sahip olmadıklarından, okul ve program tercihlerinde önceliği ‘en gerçekçi’ (rasyonel) ekonomik kazançlara göre verirler (Bourdieu ve Passeron, 2015a). Sosyal, ekonomik ve kültürel sermaye bireylerin ait olduğu toplumsal sınıf tarafından bireylere kazandırılmakta, eğitim gibi toplumsal faktörlerle ise yeniden üretilmektedir. Böylelikle kültürel yeniden üretim gerçekleştirilmektedir. Bourdieu (1995) bu ilişkiyi habitus (sınıfsal yatkınlık) kavramı ile açıklamaktadır. Habitus bireylerin sahip olduğu yeme-içme alışkanlıkları, giyim tarzları, ses tonu ve vurguları kadar genel kültürlerine dayalı ortak bilinçaltını da ifade eder. Bu özellikler bireylerin ait olduğu toplumsal sınıf tarafından bireylere kazandırılır.

Bourdieu ve Passeron’a (2015a) göre tüm belirleyici faktörler arasında öğrencilerin yaşantısı üzerinde en çok etkisi bulunan faktör toplumsal kökendir. Ailelerin sahip olduğu ekonomik ve kültürel sermayenin çocuklara aktarılma süreci esasen bir toplumsal yeniden üretim mekanizmasına dönüşür. Freire (2016) eğitilmiş bireylerin toplumsal düzene uyumlu hale getirildiklerinden, aynı zamanda egemenlerin düzenine en iyi uyum sağlayanlar olduklarını belirtir. Egemenlerin yarattığı dünyaya daha fazla uyum sağlamak ve daha az sorgulamak toplumsal “huzur” için gereklidir. Eğitimin ‘istendik yönde davranış oluşturma süreci’ olarak görülmesi eğitimden ne beklendiğinin göstergesidir. Buna göre istendik davranış kazandırma, gücü elinde bulunduran egemenlerin toplumsal düzenine uyumlu bireyler yetiştirmektir.

Kapitalist toplumlarda eğitimin en önemli işlevi çalışma yaşamında kullanılacak emek gücünün yeniden üretilmesini sağlamaktır. Bir başka ifadeyle sömürüye dayalı ilişkilerin olduğu çalışma yaşamı ile eğitim arasında güçlü bir bağ kurulur (Tan, 1990). Bowles da (1977) eşitsiz bir biçimde verilen eğitimin toplumda var olan iş bölümünü yeniden ürettiğini, üst toplumsal sınıftaki öğrencilerin alt toplumsal sınıftaki öğrencilere göre daha fazla eğitim aldıklarını ifade etmiştir. Eğitimde başarının ölçüldüğü sınavlarla öğrenciler başarısızlıklarını kendi yetersizliklerine dayandırır. Eğitimde dışlanmaya maruz kalanlar daha yüksek gelir sağlayan işlerden mahrum bırakıldıklarından var olan toplumsal köken özelliklerini sürdürmek zorunda kalırlar. Herkesin eğitime devam etmesinin gerekli olmadığı düşüncesi eğitimdeki eşitsizlikleri meşrulaştırmakta ve derinleştirmektedir.

Bireyler okul hayatı öncesinde sahip oldukları sosyo-kültürel değerleri okula taşırlar. Bireyler toplum içindeki toplumsal konumlarıyla örtüşen bir okul ortamıyla karşılaşır. Apple’ın da (2012) belirttiği gibi okulda sunulan eşitlik ancak toplumsal eşitlik kadar olmakta, bireylerin okulda başarı elde etmek için eşit şanslara sahip olduğu algısı da bir yanılsama olmaktadır. Toplumsal eşitsizlik derinleştikçe eğitimsel eşitsizliklerde derinleşmektedir.

Okul Türlerine Göre Toplumsal Ayrışma

Kapitalist toplumlarda eğitimsel başarı bireysel “yetenek” ve “zekâ” farklılıklarına dayandırıldığından eğitimsel olanakların farklılaşması doğal karşılanır. Bu nedenle eğitim, bireylerin ekonomik ve kültürel sermayeleri oranında sahip olabilecekleri bir “ayrıcalık” olur. Ailenin sosyo-

ekonomik olanakları, aile üyelerinin meslekleri, eğitim düzeyi, geliri, sosyal çevredeki statüleri aracılığıyla belirlenmektedir. Düzenli ekonomik geliri olan ailelerin çocukları eğitim konusunda uzun vadeli hedefler koyarken, düzenli geliri olmayan ailelerin çocukları ise kısa yoldan hayata atılmaya odaklanırlar (Sönmez, 2000).

Araştırmada liseler, eğitimde toplumsal ayrışmanın gerçekleştiği ilk düzey olmasından dolayı alınmıştır. Lise türlerinin çok olması, işgücü piyasalarındaki mesleki ayrışmaya karşılık gelir. Bu bakımdan farklı lise türlerine devam eden öğrencilerin gelecekteki meslekleri ve gelirleri de ayrılmış olur. Mesleki ve akademik olarak ikiye ayrılan okullar, kendi içlerinde de çok sayıda programa ayrılırlar. Mesleki programlar büyük ölçüde düşük vasıflı mesleklere (yarı profesyonel) yönelik iken, akademik programlar ise yüksek düzeyli mesleklere (profesyonel) yönelik eğitim vermektedir. Yine akademik yönelimli fen ve sosyal bilim liseleri sayısal ve sözel alanlarda “başarılı” öğrencileri yüksek puanlı üniversitelere hazırlamaktadır.

Türkiye’de lise türlerine göre öğrenci özelliklerinin farklılaşmasında ulusal sınavlar kritik bir işlev üstlenir. Akademik başarıları yüksek olan öğrenciler fen ve Anadolu liseleri gibi akademik yönelimli liselere yerleşirken, akademik başarıları görece daha düşük öğrenciler ise meslek ve imam hatip liselerine yönlendirilirler. Bu yönlendirme sonucunda lise türlerine göre öğrencilerin akademik başarı düzeyi ve toplumsal köken özellikleri farklılaşır. Görece sosyo-ekonomik ve kültürel koşulları daha iyi olan öğrenciler okul dışı destek alarak avantajlı konumlarını girdikleri lise türlerinde sürdürebilirken, yoksul öğrenciler ise daha düşük puanlı veya adreslerine göre belirlenmiş okullara gitmektedirler.

Lise türlerine göre benzeşen toplumsal köken özellikleri olan öğrencilerin lise sonrası yaşam ve eğitim tercihleri de benzerlik göstermektedir. Ulusal sınavlar aracılığıyla “herkese eşit ve ayrıcalıksız” başarı fırsatı tanındığı ileri sürülür. Oysa lise türlerine göre nitelik farklılığı PISA sonuçlarıyla (MEB, 2018) olduğu kadar, çeşitli araştırmalarla da (Berberoğlu ve Kalender, 2005; Çifçi, 2006; Dinçer ve Uysal Kolaşın, 2009; Yalçın, 2011) pek çok kez ortaya konulmuştur.

Ailenin toplumsal köken özellikleri bireylerin eğitim ve yaşantıya dair algı ve tutumları üzerinde etkili olmaktadır. Aileler sahip oldukları tüm güç ve ayrıcalıklarla toplumsal konumlarını sürdürmeye çabalarlar. Bu yeniden üretim amacı, ailelerin eğitime yükledikleri anlamları ve eğitimden beklentilerini, bir başka ifade ile eğitim stratejilerini belirlemektedir (Tunç, 2011). Günümüzde kamu okullarında eğitimsel harcamaların önemli bir kısmı ailelere yüklenmektedir. Aileler eğitim araç-gereçleri satın alma, okul kayıt ücreti, yemek, okul temizliği ve bakımı gibi okul işletme harcamaları, kültür ve spor harcamaları gibi birçok konuda harcama yapmaktadırlar. Özellikle merkezi sınav hazırlıkları çerçevesinde çocukların okul dışı akademik destek almak üzere kurs, etüt, özel ders harcamaları kayda değer miktarlarda olmaktadır. Dolayısıyla bireyin eğitimde “başarı” elde etmesi ailenin sahip olduğu kültürel, sosyal ve ekonomik sermaye ile doğrudan bağlantılıdır. Başka bir ifade ile nitelikli eğitim bir hak olmaktan çıkarak, varlıklı toplumsal grupların ulaşabildiği bir ayrıcalık haline gelmiştir. Araştırmada lise öğrencilerinin toplumsal köken özelliklerinin eğitim ve gelecek algılarıyla ilişkisi ele alınmıştır. Farklı lise türlerindeki öğrencilerin eğitim hikâyeleri ve gelecek algılarının toplumsal yeniden üretim ile bağlantısı kurulmaktadır. Araştırmanın problemi “Farklı lise türlerine devam eden öğrencilerin eğitim ve gelecek algıları nasıldır?”

1. Farklı lise türlerindeki öğrencilerin okul tercih nedenleri nedir?
2. Farklı lise türlerindeki öğrencilerin eğitim yaşantıları nasıldır?
3. Farklı lise türlerindeki öğrencilerin gelecek yaşam ve eğitim beklentileri nasıldır?

Yöntem

Araştırmada farklı lise türlerindeki öğrencilerin toplumsal köken özelliklerinin farklılaşmasına bağlı olarak geçmiş eğitim yaşantılarının ve mevcut eğitim olanaklarının farklılaşacağı, bunun da öğrencilerin lise sonrası eğitimden beklentilerini farklılaştıracağı düşünülmüştür. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden ‘olgu bilim’ (fenomenoloji) desenine göre düzenlenmiştir. Olgu bilim araştırmalarında bireylerin yaşadıkları durumların nasıl deneyimlendiğine ilişkin betimlemelere odaklanılmaktadır (Creswell, 2013). Bu yaklaşımın temelinde bireysel deneyimler yatmakta, araştırmacı katılımcıların bireysel deneyim, algı ve olaylara yüklediği anlamlarla ilgilenmektedir

(Akturan ve Esen, 2017). Bu araştırma öğrencilerin eğitime ilişkin deneyimleri, algıları ve olaylara yükledikleri anlam temelinde ele alındığından uygun desenin olgubilim olduğuna karar verilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2020-2021 öğretim yılında Mersin ilinde (Erdemli, Mezitli, Yenişehir, Akdeniz, Toroslar ve Tarsus) 10 farklı devlet okulunda (fen, Anadolu, imam-hatip ve mesleki-teknik lise) öğrenim gören 33 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Her okul türünde varlıklı (ayrıcıklı) ve yoksul (dezavantajlı) çevrelerden birer okul olmak üzere en az iki okul seçilmiştir.

Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ‘tabakalı amaçsal örnekleme’ (kota örnekleme) ve ‘kolay örnekleme’ (bulabildiğini örnekleme) kullanılmıştır. Tabakalı amaçsal örnekleme türünde ilgilenilen belirli alt grupların özelliklerini betimleme ve bu alt gruplar arasında karşılaştırmalar yapma amacı bulunur (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012). Veri toplama sürecinin başlarında amaçlı örnekleme tekniği uygulanmış ancak Covid-19 salgını (pandemi) döneminde devlet okullarında yüz yüze eğitime ara verilmesi nedeniyle 20 öğrenci için “kolay örnekleme” ve “kartopu örnekleme” yöntemleri kullanılmıştır. Kolay örnekleme yönteminin kullanılmasının nedeni görüşme yapılabilecek öğrencileri seçme olanağının olmamasıdır.

Yine öğrencilerin cinsiyetlerinin onların eğitimsel algı ve deneyimlerini etkileyebileceği düşünüldüğünden kadın ve erkek öğrencilerden seçilmiştir. Katılımcıların 20’si kadın, 13’ü erkek; 11’i fen lisesi, 9’u Anadolu lisesi, 8’i imam hatip Anadolu lisesi ve 5’i mesleki ve teknik Anadolu lisesi öğrencisidir.

Öğrencilerin toplumsal köken özelliklerinin onların eğitim algıları ve deneyimlerini etkileyeceği kabul edildiğinden öğrencilerin toplumsal köken özelliklerini belirlemeye yönelik anne-baba eğitim düzeyi, meslek/çalıştığı iş, aylık hane geliri ve aylık eğitim harcaması bilgileri sorulmuştur.

Katılımcıların toplumsal köken özelliklerine ilişkin bilgiler şöyledir: Mesleki ve teknik liselere devam eden öğrencilerin üçü kadın, ikisi erkek; ikisi okulöncesi eğitime gitmiş, diğer yandan öğrencilerin hiçbiri okul dışı akademik destek almamakta ve üçünün eğitim harcaması aylık ortalama 500 TL’den azdır. Öğrencilerin dördünün aylık hane geliri asgari ücret düzeyinde veya altındadır. Öğrencilerden birinin annesi eğitim almamış, üçü ortaokul ve biri lise mezunudur. Babaların ise biri ilkokul terk, biri lise terk, üçü ise lise mezunudur. Babaların eğitim düzeyi genel olarak annelerden yüksektir. Annelerin biri tarım işçisi, biri hizmetli, üçü ise ücretsiz ev işçisidir (ev kadını). Babaların biri tarım işçisi, biri esnaf, biri serbest meslek, biri emekli, biri ise memurdur. Anne-babalar vasıfsız, düşük statülü ve düşük gelirli işlerde çalışmaktadırlar.

İmam hatip lisesi öğrencilerinin dördü erkek, dördü ise kadındır. Öğrencilerin beşi okul öncesi eğitim alırken, üçü almamıştır; diğer yandan üçü okul dışı akademik destek almaktadır. Öğrencilerin üçünün aylık eğitim harcaması 500 TL den az, bir öğrencinin 501-1.000 TL arası, dördünün ise 1.001 TL’nin üzerindedir. Öğrencilerden birinin aylık hane geliri 700 TL, biri asgari ücretin altında, biri asgari ücretin hemen üstünde, ikisi ise 10.000 TL ve üzerindedir. Üç öğrenci ise aylık hane gelirini açıklamak istememiştir. Öğrencilerden altısının annesi ücretsiz ev işçisi, birinin annesi öğretmen ve birinin annesi ise gündelikçi işçidir. Babaların üçü esnaf, birinin babası memur, birinin babası öğretmen, ikisinin babası işçi ve birinin babası serbest meslek sahibidir. Anne-baba eğitim düzeyi ve meslekleri, mesleki teknik lise öğrencilerinin anne-baba eğitim düzeylerine göre yüksek görünmekle birlikte, öğretmenlik dışında vasıflı statülü işte çalışan bulunmaktadır. Ancak hane geliri bakımından mesleki lisesi öğrencilerine göre daha avantajlı durumdadırlar.

Anadolu Lisesi öğrencilerinin beşi kadın, dördü erkektir ve dokuz öğrenci de okul dışı dersane, etüt, özel ders vb. akademik destek almaktadır. Dört öğrenci okul öncesi eğitim almış, beş öğrenci ise almamıştır. Dört öğrenci aylık hane gelirlerini beyan etmiş, bunların ikisi asgari ücret düzeyine yakın, birinin 5.000 TL, birinin ise 7.500 TL kadar aylık hane geliri bulunmaktadır. Anadolu Lisesi öğrencilerinin tümü okul dışında akademik destek aldıklarından aylık eğitim harcamaları da 1.000 TL’den fazladır. Öğrencilerden birinin annesi ilkokul terk, ikisi ilkokul mezunu, biri ortaokul, dördü lise mezunu ve biri de lisans mezunudur. Babaların ikisi ilkokul mezunu, biri ortaokul terk, ikisi ortaokul mezunu, ikisi lise mezunu ve ikisi de lisans mezunudur. Öğrencilerden altısının annesi

ücretsiz ev işçisi, ikisi hizmetli, biri ise öğretmendir. Babaların ise ikisi esnaf, ikisi serbest meslek, ikisi şoför, ikisi emekli ve biri iş sağlığı uzmanıdır.

Fen lisesi öğrencilerinin sekizi kadın, üçü erkektir. Öğrencilerin sekizi okul öncesi eğitim almış; yine öğrencilerin tamamı okul dışı akademik destek aldığından aylık eğitim harcamaları 500 TL ve üzerindedir. Öğrencilerden üçünün hane geliri asgari ücretin altında, diğer sekizinin ise 4.000-10.000 TL arasındadır. Fen lisesi öğrencilerinin dokuzunun annesi ücretsiz ev işçisi, birinin hemşire ve birinin de öğretmendir. Öğrencilerden üçünün babası emekli, biri polis, biri sağlık teknisyeni, biri memur, biri çiftçi, ikisi esnaf ve biri de öğretmendir. Öğrencilerin dördünün annesi ilköğretim mezunu, biri ortaokul mezunu, ikisi lise mezunu ve dördü lisans mezunudur. Öğrencilerin babalarının ikisi ilköğretim mezunu, ikisi ortaokul mezunu, dördü lise mezunu ve üçü ön lisans-lisans mezunudur.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, katılımcıların görüşlerini derinlemesine anlama olanağı sağlayan (Yıldırım ve Şimşek, 2012) yüz yüze görüşmelerle elde edilmiştir. Farklı lise türlerine devam eden öğrencilerin eğitim algılarını belirlemek ve bu algıları toplumsal köken özellikleri bağlamında yorumlayabilmek üzere alan yazın taraması yapılmış ve 30 soruluk yarı yapılandırılmış taslak görüşme formu geliştirilmiştir. Taslak görüşme formu araştırmanın kapsamı, amacı ve soruların anlaşılabilirliği bakımından uygunluğunu belirlemek üzere Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde görevli daha önce nitel araştırmalar yapmış bir profesör, bir doçent ve bir doktor araştırma görevlisinin görüşüne sunulmuştur. Uzman geri bildirimleri doğrultusunda formdaki soru sayısı azaltılmış, gerektiğinde derinlemesine görüş almayı sağlayacak sonda soruları belirlenmiş, bazı sorularda anlaşılabilirliği güçlendirecek ifade düzenlemeleri yapılmıştır.

Uzman değerlendirmeleri doğrultusunda düzenlenen görüşme formunun kapsam, dil ve anlatım bakımından amaca uygunluğunu belirlemek üzere iki lise öğrencisiyle ön görüşme yapılmıştır. Görüşme formunun son halinde 26 soruya yer verilmiştir. Ön görüşme kayıtları araştırmanın bulgularına dâhil edilmemiştir.

Görüşme formuna son hali verildikten sonra Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma yapılmasına yönelik izni alınmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılardan okul yönetimleri aracılığıyla randevu alınmış, katılımcılara görüşme öncesinde seslerinin kaydedileceği söylenmiş ve kayıt izni alınarak görüşmeler uygun bir ortamda ses kaydıyla gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere görüşlerinin kimlikleri gizlenerek verileceği açıklanmıştır. Görüşmelerin ilk 13'ü okul ortamında yüz yüze, sonraki 20'si ise Covid-19 salgını nedeniyle okul dışında açık havada, yüz yüze sağlık tedbirlerine uygun olarak araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan son görüşmede (33) cevaplarda doygunluğa ulaşıldığına karar verilmiş ve görüşmeler sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi toplanan verilerin açıklanması için gerekli olan ilişki ve kavramların belirlenmesinde kullanılmaktadır. İçerik analizi fenomenleri tanımlamak ve ölçmek için kullanılan sistematik ve nesnel bir araçtır (Krippendorff, 2012). Olgubilim araştırmalarında veri analizinin amacı yaşantı ve anlamları ortaya çıkarmaktır. Elde edilen bulgular ortaya çıkarılan temalar ve örüntüler çerçevesinde açıklanır, aynı zamanda sonuçlar betimsel olarak anlatılır ve sıklıkla doğrudan alıntılara yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2012).

Araştırmada ses kayıtları bilgisayar ortamına aktararak deşifre edilmiş ve ses kayıtlarının yazıya aktarılmasında ifadelerin aslına dokunulmamıştır. Verilerin analizinde NVİVO 12 paket programından yararlanılmıştır. Oluşturulan dosyalarda kodlama öncesi veriler tekrar tekrar okunmuş, alan yazın, araştırma soruları ve görüşme formundaki sorular dikkate alınarak temalar, kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur.

Katılımcıların kimliklerinin gizli tutulması amacıyla katılımcıların cinsiyetleri göz önünde bulundurularak kadın öğrenciler için KÖ, erkek öğrenciler için EÖ ve rastgele seçilen birer sayı ile kodlamalar yapılmıştır (KÖ1, EÖ2 gibi). Okul deneyiminin öğrenci görüşlerini etkileyeceği düşünüldüğünden katılımcılar 10, 11 ve 12. Sınıflardan seçilmiştir.

Araştırma verilerinin ayrıntılı rapor edilmesi ve sonuçlara nasıl ulaşıldığının anlatılması nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik için temel koşuldur (Yıldırım ve Şimşek, 2012). Bu araştırmada bu temel koşulları ve sonuçların geçerliğini sağlamak adına verilerin ayrıntılı bir şekilde raporlanmasına dikkat edilmiştir. Aynı zamanda araştırmanın bulguları katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik çalışması çerçevesinde kullanılan çeşitleme teknikleri bulunmaktadır. Bu araştırmada çeşitleme tekniklerinden biri olan araştırmacı çeşitlemesi kullanılmıştır. Bu doğrultuda görüşme dökümlerinin dörtte birlik tesadüfi seçilen kısmı daha önce nitel araştırmalar yapmış olan bir doçent, bir doktor araştırma görevlisi ve bir araştırma görevlisi olmak üzere üç öğretim elemanına verilmiş ve analiz yapmaları istenmiştir. Aynı olarak yapılan analiz sonucunda elde edilen kodlamalar araştırmacının kodlamalarıyla benzerlik ve farklılıklar açısından karşılaştırılmıştır. Miles ve Huberman'ın (2015) güvenilirlik için önerdiği güvenilirlik hesaplama formülüne göre (uzlaşılan kod sayısı/uzlaşılan kod sayısı+uzlaşılamayan kod sayısı) en az (minimum) tutarlık oranı %80 olmalıdır. Gerçekleştirilen analiz sonucunda kodlayanlar arası Miles ve Huberman güvenilirlik katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır.

Etik Kurul İzni

Bu araştırma için Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 25.03.2020 tarih ve 34 nolu karar ile gerekli izin alınmıştır.

Bulgular

Araştırma bulguları araştırmanın alt problemlerine uygun olarak verilmiştir.

Okul tercihi nedeni: “Ailem kızlı erkekli eğitime karşı.” (Anadolu imam hatip lisesi öğrencisi)

Katılımcıların okul tercih nedenlerine ilişkin kategori ve kodlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcıların Okul Tercih Nedenleri

Kategori	Kodlar	FL	AL	MTAL	İHAL	Toplam
Okul tercih nedeni	• Nitelikli okul	10	0	0	0	10
	• Ailenin ve çevrenin etkisi	0	4	3	5	12
	• Sınav puanı	1	4	1	1	7
	• Bireysel tercih	0	1	1	1	3
	• Adrese dayalı sistem	0	0	0	1	1

Tablo 1’e göre 12 öğrenci lise tercih nedeni olarak aile ve çevre etkisini, 10 öğrenci okulun nitelikli olmasını, 7 öğrenci sınav puanını, 3 öğrenci bireysel isteğini ve 1 öğrenci de adrese dayalı sistemi belirtmiştir. Fen lisesi öğrencilerinin tamamı okul tercih nedeni olarak okulun nitelikli olmasını ön planda tutmuştur. Bu konuda bazı katılımcı ifadeleri şöyledir:

EÖ24-FL: “Bölgemizdeki en iyi okul olduğu için geldim.” KÖ15-FL: “Öğrencilerinin düzeyinin yüksek olmasından dolayı okulun çalışkan, sakin, üreten, kültürlü olduğunu düşünüyordum.”

Anadolu lisesi öğrencileri okul tercihinde sınav puanı ile aile ve çevrenin etkisine göre tercih yaptıklarını belirtmiştir.

EÖ5-AL: “Burada da puanımın yettiği en yüksek puanlı okul burasıydı o yüzden buraya geldim.” KÖ7-AL: “Ailemin isteği doğrultusunda buraya geldim.”

İmam hatip ve mesleki teknik Anadolu lisesi öğrencilerinin çoğunluğu da okul tercihinde aile ve çevrenin etkisini belirtmişlerdir.

KÖ19-İHAL: “Ailem biraz dini açıdan benim de hep kapalı olmamı istediler.” KÖ22-İHAL: “Ailem çok eğitim taraftarı değiller... Ben direndimama ailem kızlı erkekli eğitime karşı oldukları için, bu düşünce zaten çok geri bir düşünce ama ailem sonuçta.” EÖ33-İHAL: “Kendi isteğimle gelmedim.” KÖ1-MTAL: “Ailemde çok aşçı olduğu için, kendim de bir aşçı olmak istedim.” EÖ2-

MTAL: “Aşçı olmak için buraya geldim. Bir de staj falan var. Abim bu okula git dedi, anlattı yani burayı, abim de buradan mezun ben de o yüzden buraya geldim.”

Katılımcı ifadelerine göre fen lisesindeki öğrenciler okul tercihinde okulun niteliğini ve başarısını göz önünde bulundururken, diğer lise türlerindeki öğrenciler aile ve çevre etkisinde kalmıştır. Katılımcı görüşlerine göre öğrenci başarısı yükseldikçe okulun niteliği dikkate alınırken, başarı düzeyi düştükçe sosyo-ekonomik özelliklere dayalı aile ve çevre müdahalesi ön plana çıkmaktadır.

Eğitim yaşantıları

Katılımcıların eğitim yaşantılarına yönelik kategori ve kodlar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2.

Eğitim Yaşantılarına İlişkin Alt Temalar ve Kodlar

Kategoriler	Kodlar	FL	AL	MTAL	İHAL	Toplam
Okulun olumlu özellikleri	• Öğretmenlerin iyi olması	1	4	0	6	11
	• Sosyal ve fiziki olanakların iyi olması	5	1	1	0	7
	• Öğrenci özellikleri ve öğrenci sayısının az olması	5	4	1	0	10
	• İş bulma imkânının yüksekliği	0	0	3	0	3
	• Dini öğrenme	0	0	0	2	2
Okulun olumsuz özellikleri	• Üniversite sınavına yetersiz hazırlık	0	0	5	4	9
	• Okulun fiziki yapısı ve ulaşım sıkıntısı	4	4	0	0	8
	• Öğretmen yetersizliği	5	1	0	0	6
	• Yetersiz aktivite	1	4	0	1	6
	• Yabancı uyruklu öğrenciler	0	0	0	3	3
	• Zorlayıcı olma	1	0	0	0	1
Başka bir okula gitme isteği	• Var	9	6	3	6	24
	• Yok	2	3	2	2	9
Okuldaki akran ilişkileri	• İyi ilişkiler	11	4	3	1	19
	• Kötü ilişkiler	0	5	2	7	14
Çevrenin okula bakışı	• Kötü biliniyor	1	3	1	5	10
	• Memnun	2	3	2	0	7
	• Başarılı	7	0	0	0	7
	• Okul bilinmiyor	1	1	1	0	3
	• Din ağırlıklı	0	0	0	3	3
	• Disiplinli	0	2	1	0	3
Eğitimin gerekliliği	• İnsani gelişim ve toplum refahı için gerekli	7	6	2	7	22
	• Herkes için gerekli değil	3	3	0	0	6
	• Maddiyat, gelecek ve meslek için gerekli	1	0	3	1	5
Fırsat ve imkan eşitliği	• Eşit şanslara sahip değiliz	3	6	4	6	19
	• Önemli olan bireysel çaba	5	2	1	1	9
	• Eşit şartlara sahibiz	3	1	0	1	5

Okulun olumlu özellikleri: “Bahçemizde dinlenebileceğimiz hamaklardan tutun okçuluğa kadar...” (fen lisesi öğrencisi)

Tablo 2’ye göre 11 öğrenci okuldaki öğretmenlerinin iyi olmasını, 10 öğrenci okulundaki öğrenci özelliklerinin iyi ve öğrenci sayısının az olmasını, 7 öğrenci okulunun sosyal fiziki olanaklarının iyi olmasını, 3 öğrenci okulundan mezun olduktan sonra iş bulma imkânının yüksek olmasını, 2 öğrenci ise dini eğitimin, okulunun olumlu özelliği olarak belirtmiştir. Fen lisesi öğrencilerinin çoğunluğu sosyal-fiziki olanakları ve öğrenci özelliklerinin iyi, öğrenci sayısının az olmasını okullarının olumlu özelliği olarak belirtmiştir. Bu konudaki bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

EÖ24-FL: “Kesinlikle öğrenci kalitesi, hem insan olarak hem de ders çalışma olarak eğitimde sürekli rekabet içindediniz...” KÖ29-FL: “...biz az kişiyiz, öğretmenler bizimle daha çok ilgileniyor, her istediğimizi okula bastırarak yaptırabiliyoruz.” KÖ14-FL: “Okulumuzun bahçesi çok geniş her

türlü sosyal aktiviteyi yapma şansımız var. Bahçemizde dinlenebileceğimiz hamaklarımızdan tutun okçuluğa kadar.”

Anadolu lisesi öğrencilerinin çoğunluğu öğretmenlerin iyi olmasını ve öğrenci profilinin iyi ve sayının az olmasını okulunun olumlu özelliği olarak belirtmiştir.

EÖ12-AL: “... bazı öğretmenler çok iyi.” KÖ13-AL: “Sadece 12. sınıfları söyleyebilirim çok rahat, hocalar daha ilgili oluyor. Mevcut az olduğu için daha çok ilgi oluyor.”

İmam hatip Anadolu lisesi öğrencileri okulunun olumlu özellikleri olarak öğretmenlerinin iyi olduğunu ve bir diğer özellik olarak dini öğrenmek olduğunu belirtmiştir.

EÖ32-İHAL: “Öğretmenlerimiz çok iyi, bizim okuldaki öğretmenlerin diğer okullardaki öğretmenlerden daha iyi olduğunu iddia edebilirim.” EÖ30-İHAL: “Olumlu olarak dini dersler alıyoruz, dinimizi öğreniyoruz.”

Mesleki ve teknik Anadolu lisesi öğrencileri okullarının olumlu özelliği olarak çoğunlukla iş bulma imkanının yüksek olmasını belirtmişlerdir.

EÖ3-MTAL: “Okulu bitirdiğimizde direk çalışmaya başlayabiliyoruz, iş hayatına daha hızlı atılıyoruz, kendi kariyerimiz olarak da daha hızlı gelişmemize neden oluyor bu. Diğer okullarda okul bitecek üniversite, şu anda zorunlu oldu, daha sonra üniversite sonrası atanmayı bekleyeceğiz, öğretmen olursak falan, iş imkânları bekleyeceğiz.” KÖ4-MTAL: “Meslek avantajı var.”

Katılımcı ifadeleri incelendiğinde pek çok öğrencinin okulun olumlu özelliklerinden bahsederken okulun diğer niteliklerinden ziyade öğretmenlerle iletişime vurgu yaptığı görülmektedir. Öğretmenlerin nitelikli ve ilgili olması öğrencilerin okulu olumlu olarak tanımlamasında önemli bir rol oynamaktadır.

Okulun olumsuz özellikleri: *“Bir tane bile kimya öğretmenimiz olmadı.” (fen lisesi öğrencisi)*

Tablo 2'ye göre 9 öğrenci okulunun olumsuz özelliği olarak üniversite sınavına hazırlığın yeterli olmamasını, 8 öğrenci okulun fiziki yapısının ve ulaşımının sıkıntılı olmasını, 6 öğrenci okuldaki öğretmenlerin yetersizliğini, 6 öğrenci okulunda aktivitelerin yetersizliğini, 3 öğrenci yabancı uyruklu öğrencilerin olmasını ve 1 öğrenci de okulun zorlayıcı olmasını belirtmiştir. Fen lisesi öğrencileri öğretmen yetersizliği, okulun fiziki yapısı, ulaşım gücü ve okulun zorlayıcı olmasını vurgulamıştır.

KÖ15-FL: “Çok üzülerek söylüyorum ki okul beni hayal kırıklığına uğrattı. Mersin'in en yüksek puanlı üçüncü okuluyduk. Bir tane bile kimya öğretmenimiz olmadı. Dört dönemde yedi kere öğretmenimiz değişti ve gelen öğretmenler tecrübesiz ve ilgisizdi. Ücretli öğretmen olmalarından ve okulun merkeze ulaşımının pahalı gelmesi hepsinin 2-3 hafta sonra okulu bırakmasına sebep oldu.” KÖ15-FL: “Mesela kimi fen lisesi olduğumuz yaşlı öğretmenlerimiz var. Bence bu eğitimi etkiliyor, çünkü yaşlı oldukları için bir yerden sonra bir huysuzluk yapıyorlar veya dersleri anlatmakta zorluk çekiyorlar. Mesela bir konuda bir şey sorduğumuz zaman bize kızıyorlar neden anlamadın diye.”

Katılımcılardan bazılarının fen lisesinde öğretmen değişiminin fazla olduğunu vurgulaması, yine laboratuvar olanaklarının yetersizliğini vurgulaması dikkat çekicidir. Anadolu lisesi öğrencileri çoğunlukla okullarının fiziki yapısı ve ulaşım sıkıntısı ile sosyal etkinliklerin yetersizliğinden söz etmişlerdir.

EÖ10-AL: “Ulaşım sıkıntısı ve okulun küçük olması olumsuz yanları.” EÖ6-AL: “Fark olarak sosyallik açısından sıfırız. Diğer okullar bizden daha sosyal. Hiçbir farkımız yok aslında eksiklerimiz var. Geçen yıl bir bahar şenliği düzenlendi onda da bir iki olay oldu diye bu sene düzenlenmiyor.”

Meslek lisesi öğrencilerinin tamamı okulun olumsuz özelliği olarak üniversite sınavına hazırlanmada okulun yetersiz olmasını belirtmiştir. Öğrencilerin meslek lisesini, çalışma yaşamına kısa zamanda katılma olanağı nedeniyle seçtiklerini belirtmesi ile meslek liselerinin bu beklenti çerçevesinde öğrencilerin mesleki özelliklerini geliştirmeye odaklanması, beklenti ve uygulama tutarlılığını göstermektedir.

KÖ1-MTAL: “Normal matematik edebiyat gibi temel ders bölümü saati daha az. O yönden olumsuz üniversite için.” EÖ2-MTAL: “Burası meslek okulu olduğu için fazla ders yapamıyoruz burada, mutfak atölyesindeyiz genelde. Üniversite sınavına gireceğiz ama matematik dersi falan görmüyoruz...”

İmam hatip Anadolu lisesi öğrencileri çoğunlukla okullarının olumsuz özelliği olarak okulun üniversite sınavına hazırlıkta yetersiz kalmasını belirtirken bir kısmı yabancı uyruklu öğrenci sorunundan ve bazı öğrenciler de okuldaki etkinlik yetersizliğinden söz etmiştir.

EÖ33-İHAL: “Dersler daha ağırlıklı olsa, bazı gereksiz dersler var mesela sınavda çıkmayan bunlar yerine daha fazla matematik, Türkçe ve başka seçmeli dersler görebilirdik.” KÖ21-İHAL: “Yabancı uyruklu öğrenciler çok bu okulda... Herkes kendi halinde, onlar bir grup halinde biz bir grup halindeyiz hani çok bir kaynaşma olmuyor.” KÖ19-İHAL: “...ilahiler söylememiz falan, tabi bu güzel bir şey bunu normal hayatta da yapabiliriz ama öğrencilerin sıkılmaması lazım. Öğrencilerin eğlenebilecek imkânları çok az.

Başka bir okula gitme isteği: *“Ait olmadığım bir yerdeymişim gibi hissediyorum.”(Anadolu lisesi öğrencisi)*

Tablo 2’ye göre 24 öğrenci başka bir okul gitmek isterken, 9 öğrenci okulunda mutludur. Dikkati çeken nokta başka okula geçme isteğinin en fazla fen lisesi öğrencilerinde olmasıdır. Bu durum fen lisesi öğrencilerinin beklentilerinin yüksek olmasına bağlanabilir. Katılımcıların ifadelerinde başka okula gitme isteğinin nedenleri arasında “okuldaki eğitimden memnun olmama, idareden hoşnut olmama, okulun sosyal ve özgür olmaması” gibi gerekçeler öne çıkmaktadır. Farklı bir okula gitmek istemediğini belirten bazı fen lisesi öğrencileri okullarıyla ilgili olumsuzluklardan söz etseler de diğer okullarda da durumun farklı olmayacağını vurgulamışlardır.

Anadolu lisesi öğrencilerinin altısı *“daha iyi bir eğitim almak, okulun evine yakın olması, daha iyi öğrencilerin olması ve sınavda daha iyi bir başarı elde etmek”* gibi nedenlerle başka bir okula gitmek istediğini belirtmiştir. Bir öğrenci ise lise kararını ailesi ve çevresinin baskısıyla vermesinden pişmanlık duyduğunu, kendi yaşamına ilişkin kararları kendisinin vermesinin daha iyi olacağını ifade etmiştir. Farklı bir okula gitmek istemediğini belirten Anadolu lisesi öğrencileri okulun eve yakın olması ve okuldan memnun olma gibi nedenlerle okulunu değiştirmek istemediğini belirtmiştir.

Meslek lisesi öğrencilerinin üçü *“derslerin daha iyi olması ve üniversiteye gitmek istediği”* için başka bir okula geçmek istediğini, ikisi ise gitmek istemediğini belirtmiştir. Meslek lisesi öğrencilerinin lise tercihi her ne kadar kısa yoldan çalışma yaşamına girmek öncelikli neden olsa da lise eğitimine devam ederken üniversiteye gitme olanaklarını da düşündükleri anlaşılmaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin bazıları ise eğitimlerini sürdürmek istedikleri, bu kararlarından memnun olduklarını belirtmişlerdir. İmam hatip lisesi öğrencilerinin altısı *“imam hatipte okumayı istememek, akademik olarak daha başarılı bir okula gitmek, derslerin daha rahat olması ve öğrencilerin daha çalışkan olması”* gibi nedenlerle başka bir okula gitmek istediğini belirtmiştir. Genel olarak öğrencilerin büyük bölümünün okullarından memnun olmadıkları, ancak memnuniyetsizlik nedenlerinin farklılaştığı gözlenmiştir.

Okuldaki akran ilişkileri: *“Suriyeli ve Türk öğrenciler arasında çok kavga oluyor.”(imam hatip Anadolu lisesi öğrencisi)*

Tablo 2’ye göre katılımcıların 19’u okuldaki akran ilişkilerinin iyi olduğundan söz ederken 14’ü ise akran ilişkilerinin olumsuz olduğunu belirtmiştir. Fen lisesi öğrencilerinin tamamı okuldaki akran ilişkilerini iyi olarak nitelendirirken, Anadolu lisesi öğrencileri ise çoğunlukla okuldaki akran ilişkilerinin kötü olduğundan söz etmiştir.

EÖ10-AL: “Öğrenciler arasındaki ilişkiler kötü. Şakalaşma tarzları olsun, birbirleriyle konuşma tarzları olsun, hocalara aşırı takılmaları olsun, aşırı samimilik kurmaları falan o insanlar herkesin gözüne batıyor. Benim velim falan geldiğinde gerçekten yadırgıyor. Mesela bunlar öğrenci

değil yani 'Bunlar öğrenciyse sen nesin?' ya da 'Bunlar öğrenciyse biz neydik öğrenciyken?' falan diyor."

Anadolu lisesi katılımcılarından bazıları ise adrese dayalı sistemle puansız olarak gelen yeni öğrencilerin okuldaki akran ilişkilerini kötü etkilediğinden söz etmiştir:

KÖ11-AL: "Öğrenciler arasındaki ilişkiler pek de hoş değil... Biz puanla geldik ama dokuzlar bu çevreden geldiler. Birbirlerine biraz daha kabalar..."

Meslek lisesi öğrencilerinin çoğunluğu ise okullarındaki akran ilişkilerinin iyi olduğundan söz ederken bir kısmı da kötü olduğunu belirtmiştir. Bir öğrenci, öğrenciler arasında zengin-fakir ayrımı yapıldığını ifade etmiştir. İmam hatip lisesi öğrencileri ise büyük ölçüde okuldaki akran ilişkilerini kötü olarak değerlendirmiş, bunun yabancı uyruklu öğrencilerden kaynaklandığını belirtmiştir.

EÖ31-İHAL: "... bizde çok fazla Suriyeli öğrenci var, o yüzden Türkler ve Suriyeliler olarak ayrışmalar var. Bazılarında ırkçılık var. Biz de onlarla uyum sağlıyoruz....Kavga bizim okulda da oluyor. Tek tük serseri grup var, Onlar kavga ediyor."

Genel olarak tüm katılımcı görüşleri dikkate alındığında fen lisesi öğrencilerinin okulda akranlar arası ilişkiler yönünden diğer lise türlerinden farklılaştığı görülmektedir. Akademik başarının sosyal ilişkileri olumlu etkilediği görülmektedir. İmam hatip lisesi öğrencilerinin büyük çoğunluğu ise okuldaki akranlarda olumsuz ilişkilerden söz etmesi dikkati çekmektedir. İmam hatip liselerinde öğrenciler arasındaki en önemli problem nedeni etnik köken temelli ayrışma ve çatışmalar olduğu ifade edilmiştir.

Çevrenin okula bakışı: *"Tembel öğrenci yuvası gibi bir şey oluyor."*(mesleki ve teknik Anadolu lisesi öğrencisi)

Tablo 2'ye göre on öğrenci okulunun kötü bilindiğini, yedi öğrenci okulunun başarılı olarak bilindiğini, yedi öğrenci çevrenin okuldan genel olarak memnun olduğunu, üç öğrenci okulunun din ağırlıklı olarak bilindiğini, üç öğrenci okulunun disiplinli olarak tanındığını ve üç öğrenci ise okulunun çevre tarafından fazla bilinmediğini belirtmiştir. Fen lisesi öğrencilerinin büyük çoğunluğu okulunun başarılı olarak bilindiğini ve sosyal çevresinin okula olumlu yaklaştığını belirtmiştir.

EÖ24-FL: "Çok yüceltiliyor, çok fazla övülüyor. Bulduğum çevrede herkesin hedefi bu okul..."

Anadolu lisesi öğrencilerinin bazıları okulunun disiplinli olarak bilindiğini, bazıları kötü olarak tanındığını, bazıları çevrenin okuldan memnun olduğunu belirtirken bir öğrenci ise okulunun bilinmediğini belirtmiştir.

EÖ6-AL: "Çok temiz bir okul olarak görülüyor yani gerçekten okulumuz temiz ama çok bir fayda etmiyor temiz olması... yere çöp atarsan ceza veriyormuş falan yani teyzeler öyle diyor." *EÖ10-AL: "Kötü çünkü bu okulun dışında çok kavga ediliyor hemen her gün. Haftada bir gün illa bu okula polis gelir. Çember sistemi geldikten sonra bu okula serseri öğrenciler falan geldi.... Öğrenciler burada olan kavgaları ailelerine anlattığı, onlar da gidip etraflarına anlattığı için bu okul çok kötü biliniyor."*

Meslek lisesi öğrencilerinin bazıları çevrenin okullarından memnun olduklarını, biri okulunun disiplinli olarak bilindiğini belirtmiştir. Bir öğrenci okulun başarısız öğrencilerin gittiği, akademik geleceği olmayan çocukların kısa yoldan hayata hazırlandığı bir okul olarak bilindiğini ve bir diğeri de okulunun bilinmediğini ifade etmiştir.

EÖ3-MTAL: "Çevrede ders işlenmeyen, pek derslerle alakası olmayan, direk iş hayatına gidecek olanların gönderildiği bir okul olarak biliniyor. Tembel öğrenci yuvası gibi bir şey oluyor."

İmam hatip lisesi öğrencileri okullarının kötü bilindiğinden söz etmiştir. Özellikle şiddet davranışlarının yaygınlığını vurgulayan öğrenciler, okulun toplumda iyi algılanmadığını vurgulamıştır.

EÖ30-İHAL: “Kötü biliniyor. Çok kavga oluyor. Bir tane müdür yardımcısını gönderdiler. Arabasını kundakladı öğrenciler, bıçak çektiler adama.” EÖ31-İHAL: “Suriyeliler de geliyor, serseriler de geliyor, eğitim kapasitesi de düşük yani her elini kolunu sallayan gelebiliyor. İyi gözle bakılmıyor.”

Genel olarak değerlendirildiğinde liselerin toplumdaki algısı konusundaki görüşler, öğrencilerin kendi okullarına ilişkin algıları ile örtüştüğü söylenebilir. Öğrencilerin akademik başarı temelinde ayrıştırılmalarının, öğrenci beklentilerini etkilediği gibi toplumsal çevrenin öğrenciden ve okuldan beklentilerini de etkilediği görülmektedir.

Eğitimin gerekliliği: “Bu devirde okuyan da okumayan da bazen aynı yerde olabiliyor.”(fen lisesi öğrencisi)

Tablo 2’ye göre 22 öğrenci eğitimin insani gelişim ve toplum refahı için gerekli olduğunu belirtirken, altı öğrenci eğitimin herkes için gerekli olmadığını ve beş öğrenci ise eğitimin maddiyat ve meslek için gerekli olduğunu belirtmiştir. Fen lisesi ve Anadolu lisesi öğrencileri çoğunlukla insani gelişim ve toplum refahı için eğitimin gerekli olduğunu belirtirken bir kısmı ise herkes için gerekli olmadığını belirtmiştir.

KÖ11-AL: “Eğitime çok laf söyledim ama olmadan da olmaz. Çok görüyoruz eğitimi yarım bırakmış insanların ne kadar kötü olduğunu biraz daha yobaz hareketleri olduğunu gayet iyi görüyoruz. O yüzden eğitim önemli eleştirsek de gayet insanın kişiliğini oluşturuyor.” KÖ9-AL: “... Ben eğitimsiz insana cahil demiyorum, eğitilmiş olup cahil yetişenler de var. Ama bence eğitim ufku genişletiyor... Aslında istisnai durumlar da oluyor biliyor musunuz eğitilmiş insanın da hiç yapmaması gereken şeyler yaptığını da gördüm. Ama eğitim yüzde doksan-doksan beş oranıyla insanın yaşam düşüncesini, yaşam standardı ve olanaklarını değiştiren en büyük etken.”

Bazı ve fen ve Anadolu lisesi öğrencileri eğitimin herkes için gerekli olmadığını belirtmiştir.

EÖ24-FL: “Bence çok da bir değişiklik olmaz. Çok yakın çevremde de buna örnekler var. Eğitim her şey demek değil. Eğitim hayatın küçük bir bölümünde size kolaylık sağlayan bir şey bence. Dedem mesela kendisi ilkokul mezunu ama kendi yaşlılarına göre çok daha başarılı olmuş bir insan.”

İmam hatip lisesi öğrencilerinin yanıtları incelendiğinde ise büyük çoğunluk eğitimin insani gelişim ve toplum refahı için gerekli olduğunu belirtmiştir. Özellikle kadın öğrencilerin eğitim ve bireysel özgürlük arasındaki bağı vurgulamaları dikkat çekicidir.

KÖ20-İHAL: “Mesela ilkokul okumayan bir çocuk okuma yazma öğrenemez ki bu bizim dünyamızda çok zor. ... Eğitim almış insan daha bilinçli oluyor, her şeyi biliyor, daha özgür düşünüyor.” KÖ21-İHAL: “Eğitim almayan insan birine bağımlı olur, kendi özgürlüğünü kazanamaz, sürekli ya eşine ya anne babasına bağımlı olur. Bir yerde çalışsa bile sürekli onlara hesap vermek zorunda olur. Ama eğitim almış, kendi mesleği olan bir insan daha özgür olur bence, kendi hayatını kurmuş olur.”

Meslek lisesi öğrencileri ise eğitimin maddiyat ve meslek için gerekli olduğunu bir kısmı ise insani gelişim ve toplum refahı için gerekli olduğunu ifade etmiştir.

KÖ4-MTAL: “Diyelim bir yer üniversite mezununu alıyorsa lise mezunu giremez. ... Mesela lise mezunu bir güvenlik var bir de üniversite mezunu güvenlik var, ikisi de özel güvenlik olabiliyor. Bu konuda eğitim gereksiz olabiliyor.” KÖ1-MTAL: “İyi bir ailesi, iyi bir maddi manevi durumu olmaz diye düşünüyorum. İyi bir eğitim alan bir kişi iyi geleceği olur, iyi para sahibi, güzel arabası, güzel evi. Eğitim almayan kişi de mesela bizim buralardan örnek vereyim; limon kesmeye giderler, günlük zaten aldıkları, yevmiye diyorlar günlük 80 lira falan. Ayda zaten 10 günü falan yağmur yağıyor, 20 günden 80 lira 1600 yapıyor aylık. Geliri fazla olmadığı için iyi bir aile ortamı olmaz.”

Meslek lisesi öğrencilerinin eğitimin meslek edindirme yönüne vurgu yaptığı görülmüştür. Meslek lisesi öğrencilerinin eğitimin meslek için gerekli olduğuna inanmaları, eğitim tanımlamaları, geleceğe dair ekonomik beklentileri ve ailelerinden bağımsız bir yaşam sürme beklentileri ile

örtüşmektedir. Diğer lise türlerinde çoğunluğun eğitimin sosyal yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Fen ve Anadolu liselerinin imam hatip ve meslek liselerinin aksine eğitimin herkes için gerekli olmadığına dair yaptıkları değerlendirme dikkat çekmektedir. Öğrencilerin eğitime ilişkin algıları incelendiğinde öğrencilerin aile ve çevreden getirdikleri sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklere göre eğitim algılarının farklılaştığı ve eğitimi tanımlarken farklı yönler vurgu yaptıkları görülmektedir.

Fırsat ve imkân eşitliği: “Şans dediğiniz şey gelire bağlı, maddiyat başarıyı artırıyor.” (fen lisesi öğrencisi)

Tablo 2’ye göre 19 öğrenci eğitimde eşit şanslara sahip olmadıklarını, dokuz öğrenci önemli olanın bireysel çaba olduğunu ve beş öğrenci ise eşit şartlara sahip olduklarını ifade etmiştir. Fen lisesi öğrencileri bireysel çabayı vurgulamışlardır.

KÖ17-FL: “... Çalışan istediği şekilde yapar, önemli olan kendi çalışmamız.” *KÖ26-FL:* “Düşünüyorum, hepimiz eşit şanslara sahibiz, çalışırsak iyi yerlere gidebiliriz. Şansı çalışmaya bağlıyorum, öğrencinin bireysel çabası.”

Bazı fen lisesi katılımcıları ise eşit şanslara sahip olmadıklarını, maddiyatın şansı belirlediğini ifade etmişlerdir:

EÖ23-FL: “Mesela okulumda Erdemli’nin bir köyünde olan insanlar da var, uzaktan eğitim programında sıkıntı çeken insanlar... Mesela bizim etütte bir çocuk tüm derslerden özel ders alıyor, ayrıca bir de etütte ders görüyor yani bu iki insan arasında tabii ki fark oluyor. Biri online eğitime bağlanmaya çalışıyor ki internet sıkıntısıyla falan karşılaşıyor diğer bahsettiğim arkadaş da canlı derslere bile tenezzül etmiyor, onun canlı derslere girmemesi bile bir kazanç. ... Yani şans dediğiniz şey zaten bir gelire bağlı olduğu için bu durumu yönetmek biraz sıkıntı.” *KÖ29-FL:* “Bence kesinlikle maddiyatla alakası var. Çünkü günümüzde sınav için ne kadar fazla test kitabı çözersen aslında o kadar daha fazla soru görmüş oluyorsun ve iyi yapma olasılığın o kadar fazla oluyor. Maddiyat başarıyı artırıyor.”

Anadolu, imam hatip, mesleki ve teknik lise öğrencilerinin ifadeleri incelendiğinde büyük çoğunluk eşit şanslara sahip olmadıklarını belirtmiştir.

EÖ2-MTAL: “Başka okuldaki öğrenciler daha şanslı.” *KÖ20-İHAL:* “Bazen diğerlerinden daha şanslı olduğumu düşünüyorum çünkü ben bir konuyu halledebiliyorum hani özel ders alıyorum, dershaneye gidiyorum ama bazıları maddi kaynaklardan dolayı gidemiyorlar, yapmak istediklerini yapamıyorlar.” *KÖ21-İHAL:* “Benden daha şanslı veya daha şanssız olduğumu düşündüğüm insanlar var tabii ki. Onların da ailevi durumlarından dolayı... Benim ailem bana oku diyor, ne olursa olsun, hangi sınav olursa olsun gir diyor ama böyle demeyen de var. Bu sene kazanamazsan gitmeyeceksin diyen aileler de var. Ben o yönden kendimi şanslı buluyorum, aile açısından şanslıyım. Gereken her şeyi yapıyorlar bana, derstir, test kitaplarıdır her şeyim önüme geliyor. Bir tek bana ders çalışmak kalıyor o konuda ben şanslıyım. Aynı şanslara sahip değiliz, okulda aynı olsak bile evde aynı değiliz.” *EÖ33-İHAL:* “...her öğrenci yeteri kadar çalışıp çabalarsa istediğini elde edebilir.” *EÖ10-AL:* “...çember sistemiyle gelenler serseri. Ama ben kişinin kendisine bağlıyorum isteyen yapabilir.” *KÖ19-İHAL:* “Bence eşit şanslarımız var ama kullanmayı bilmiyoruz. Gelecekte eğitime devam etmek için de bence şanslarımız eşit.”

Genel olarak tüm lise türlerinde öğrencilerin eşit fırsat ve imkânlarla sahip olduğunu düşünenler olduğu kadar, ailenin ekonomik durumunun çocuklarının eğitimsel başarısını belirlediğini ifade edenler olmuştur. Ailelerin maddi olanaklarına bağlı olarak çocuklarının eğitim başarısının değiştiğini ifade edenlerin, yaşamda herkesin eşit olamayacağını ifade etmeleri de dikkate değerdir. Bir başka ifadeyle katılımcıların ekonomik eşitsizliklerin ve eğitimsel eşitsizliklerin her ne kadar istenirse de kaçınılmaz olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır. Diğer yandan eşit şanslara sahip olmadıklarını belirten öğrenciler başarı ve başarısızlığın bireysel kapasite ve daha önemlisi bireysel çabaya bağlı olduğunu vurgulaması dikkati çekmektedir.

Gelecek yaşam ve eğitim beklentileri

Tablo 3.

Gelecek Yaşam ve Eğitim Beklentilerine İlişkin Kategoriler ve Kodlar

Kategoriler	Kodlar	FL	AL	MTAL	İHAL	Toplam
Okuldaki öğrencilerin eğitim gelecekları	• Çalışanlar yapabilir	3	6	1	3	13
	• Çoğunluk iyi yerlere gidecek	8	0	0	0	8
	• Çoğunluk üniversiteye devam etmez	0	3	4	5	12
Düşündükleri ve hayal ettikleri meslek	• Düşünülen ve hayal edilen meslek aynı	6	7	5	6	24
	• Düşündükleri ve hayal ettikleri meslekler birbirinden farklı	5	2	0	2	9
Yaşam beklentisi	• İyi bir meslek ve maddiyat	3	5	4	4	16
	• Sakin ve huzurlu bir hayat	2	2	1	2	7
	• Bağımsız olmak ve kendi ayaklarının üstünde durmak	4	1	0	1	6
	• Yeni şeyler keşfetme ve seyahat etmek	2	0	0	1	3
	• Beklenti yok	0	1	0	0	1

Okuldaki öğrencilerin eğitim gelecekları: “Genç yaşta meslek sahibi oluyoruz.”(mesleki ve teknik Anadolu lisesi öğrencisi)

Tablo 3’e göre 13 öğrenci okulundaki çalışkan öğrencilerin iyi üniversitelere gidebileceğini, 12 öğrenci okulundaki çoğunluğun üniversiteye gidemeyeceğini ve 8 öğrenci de okulundaki öğrencilerin çoğunun iyi yerlere gideceklerini belirtmiştir. Fen lisesi öğrencileri okulundaki öğrencilerin tümünün veya çoğunun iyi yerlere gideceklerini ifade etmişlerdir. Dikkati çeken nokta fen lisesi öğrencilerinin hiçbirinin üniversiteye gitmeme ihtimalini dile getirmemeleridir.

KÖ15-FL: “%75 konuşmadan sadece ders çalışıyor. İnsan ilişkileri zayıf... Yine de bir yere varacaklarını düşünüyorum. Çalışkan insanlar.”

Anadolu liselerinde altı öğrenci okulundaki öğrencilerin çalışırlarsa iyi yerlere gidebileceklerini, üçünün ise okuldaki öğrencilerin çoğunlukla üniversiteye gidemeyeceğini belirtmişlerdir.

EÖ5-AL: “Bizim dönemle bizden sonraki 11. sınıflar çok çalışmanı görüyorum da 9. ve 10. sınıflar çok çalışmıyorlar. ... Çalışırlarsa yapabilirler.” EÖ6-AL: “Eğer bir şansları varsa kurtulsunlar bu okuldan ya da direk ülkeden kurtulsunlar. Pek parlak bir gelecek görmüyorum.” EÖ10-AL: “Aralarında tek tük çalışkan da var ama genel olarak olmaz.”

Meslek lisesi ve imam hatip lisesi öğrencileri ise okullarındaki öğrencilerin çoğunluğunun üniversiteye devam etmeyeceğini belirtmiştir.

KÖ1-MTAL: “Bizim okuldan üniversiteye herkes gitmez çünkü bizim okuldan çok az kişi gidiyor. ... Bilgi sahibi daha az ama meslek yönünden daha fazlayız.” KÖ21-İHAL: “Yarisından çoğunun bir eğitim geleceği olmaz bence. Okulun belki çeyreği devam eder.”

Katılımcı ifadeleri genel olarak değerlendirildiğinde okul türlerine göre öğrenci akademik özelliklerinin farklılaşmasına bağlı olarak, öğrencilerin lise sonrasındaki eğitim yaşantılarına ilişkin beklentiler de farklılaşmaktadır. Fen lisesi öğrencileri okullarındaki öğrencilerin çoğunluğunun iyi yerlere gideceği düşüncesiyle diğer lise türlerinden ayrıştığı görülmektedir. Anadolu liseleri fen liselerine göre daha alt düzeydeki öğrencileri aldıklarından, potansiyeli bulunan çalışkan öğrencilerin üniversiteye gitme olasılığını yüksek görürlerken, önemli bir kısmının üniversiteye gitme olanağı bulamayacağı dile getirilmiştir. Meslek lisesi ve imam hatip lisesi öğrencileri okullarındaki öğrencilerin çoğunluğunun lise sonrasında eğitim hayatına devam etmeyeceğini belirtmiştir.

Düşünülen ve hayal edilen meslek: “Torpil lazım.”(imam hatip Anadolu lisesi öğrencisi)

Tablo 3’e göre yirmi dört öğrenci gelecekte hayalindeki mesleği yapabileceğini düşünürken, dokuz öğrenci kendileri için olası mesleklerin ve hayalindeki mesleğin farklı olduğunu belirtmiştir. Bir başka ifadeyle dokuz öğrenci hayalindeki mesleğe ulaşma olanağı bulamayacağını düşünmektedir.

Lise türlerine göre bakıldığında meslek lisesi öğrencileri hayallerindeki meslekleri yapabileceklerini belirtirken, fen lisesi öğrencilerinin bir bölümünün hayallerindeki meslekleri yapamayacaklarını düşünmeleri dikkati çekmektedir. Fen lisesi öğrencilerinin ifadelerinden hayalindeki mesleklerin başarabileceklerinden farklı olması, aslında yapmak istedikleri mesleklerin müzik, edebiyat gibi akademik başarı temelli olmamasından kaynaklanıyor. Meslek lisesi öğrencilerinin ise hayallerindeki mesleği tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bu yönüyle meslek lisesi öğrencilerinin devam ettikleri programın kendileri için ideal meslek olarak gördükleri söylenebilir.

KÖ14-F: “Tıp okumak istiyorum. Yani doktor olmak... Bunu gerçekleştirebilmek için çalışıyorum.” KÖ15-FL: “Diş hekimliği tam olarak ideal mesleğim değil. Her zaman edebiyat okumak istedim ama mümkün olmadı.” EÖ25-FL: “Ben tıp düşünüyorum hem insanlara yardım ediyorum hem maaşı iyi. Ben müzisyen olmak isterdim çünkü hem eğlenceli hem imkân var.” EÖ2-MTAL: “Ya beden eğitimi öğretmenliği ya da esnaf... Üniversiteye gideceğim, olmazsa da kendi dükkanımız var zaten onun başına geçeceğim.”

Anadolu lisesi ve imam hatip lisesi öğrencilerinin çoğunluğu da hayal ettikleri mesleği yapma imkanına sahip olduklarını ifade etmiştir.

EÖ12-AL: “Düşündüğüm meslek de gemi kaptanlığı. İmkânım olacağını düşünüyorum...” KÖ20-İHAL: “Sınıf öğretmenliğini istiyorum. Çocukları çok fazla seviyorum, ... onlar bana pozitif enerji yayıyor, ben onlara pozitif enerji yayıyorum.”

Yapmayı düşündükleri ve hayal ettikleri mesleklerin birbirinden farklı olduğunu belirten Anadolu lisesi ve imam hatip lisesi öğrencilerinden bazılarının ifadeleri şöyledir:

EÖ10-AL: “Kaymakam, vali, milletvekili gibi meslekler istiyorum. Bunu gerçekleştirmek için imkânım da var. Aslında arkeolog olmak istiyordum hani tarihe ve coğrafyaya olan ilgimden dolayı”. EÖ32-İHAL: “BESYO okuyup beden eğitimi öğretmeni olmak istiyorum. Aslında antrenörlük istiyordum ama yapamam. Arkanın sağlam olması, çevrenin geniş olması lazım... Torpil lazım.”

Katılımcı ifadeleri incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun hayal ettikleri meslekleri yapabileceklerini düşündükleri söylenebilir. Fen lisesi öğrencileri tıp gibi yüksek statülü ve ayrıcalıklı programları hedeflerken, diğer liselerde öğretmenlik, hemşirelik, gemi kaptanlığı, turizmciilik, esnaflık gibi daha alt statüdeki meslekleri istedikleri anlaşılmaktadır. Farklı okul türlerindeki öğrencilerin ulaşabileceklerini düşündükleri mesleklerde gerçekçi oldukları, geçmiş eğitim yaşantıları, kapasiteleri ve toplumsal çevrenin kendilerinden beklentilerini içselleştirerek kapasitelerine uygun, ulaşmaları daha gerçekçi olan mesleklere yöneldikleri anlaşılmaktadır. Özellikle meslek lisesi öğrencilerinin iş bulma olanakları daha fazla mesleklere yöneldikleri, birçoğunun bu anlamda alternatifli mesleki planlama yaptıkları anlaşılmaktadır. Gelecek kaygısı tüm lise türlerinde görülmekte ve liyakatten başka faktörlerin de rol oynamasından endişe ettikleri görülmektedir.

Yaşam beklentisi: *“Pahalı ev, pahalı araba, kaliteli eşyalar.” (fen lisesi öğrencisi)*

Tablo 3'e göre öğrenciler gelecek yaşamlarından en fazla iyi bir meslek ve maddi koşulların iyi olmasını beklemektedirler (16 öğrenci). Yedi öğrenci sakin ve huzurlu bir yaşam, 6 öğrenci bağımsız olmayı ve kendi ayaklarının üstünde durmayı, 3 öğrenci yeni şeyler keşfetmek ve seyahat etmek istediğini belirtirken, 1 öğrenci de yaşamdan bir beklentisinin olmadığını dile getirmiştir.

KÖ1-MTAL: “İyi bir meslek sahibi olmayı bekliyorum. Maddi manevi her şeyimin düzelmesini bekliyorum.” EÖ10-AL: “Zengin ve mesleğine başarılı, iyi bir kariyer sahibi olmak.” EÖ12-AL: “Yüksek maaşlı bir işimin olmasını istiyorum.” EÖ23-FL: “Pahalı ev, pahalı araba, kaliteli eşyalar. Paran olmazsa hiçbir şey olamazsın bence, ezilir gidersin arada. Paragözlükten dolayı değil sadece ekonomik sıkıntı çekmek istemediğim için maddiyata önem veriyorum.” EÖ30-İHAL: “İş bekliyorum. İşim olduktan sonra ev ve araba.” KÖ18-MTAL: “Daha sakin, huzurlu ve insanlardan uzak.” KÖ8-AL: “Bir şey beklemiyorum galiba.”

Genel olarak öğrencilerin yaşam beklentilerinde gerçekçi oldukları ve büyük çoğunluğun iyi bir meslek ve maddiyat beklentisi içinde olduğu görülmektedir. Kendi ayakları üzerinde durmak ve bağımsız olmak istediğini belirten altı öğrenciden beşinin kadın olması ise çalışmanın bir başka önemli bulgusudur. Bu durum ülkenin kültürel yapısı ve toplumsal cinsiyet algısı nedeniyle kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre ailelerine daha bağımlı olmaları, erkek öğrencilere göre daha fazla aile ve toplum baskısına maruz kalmaları ile açıklanabilir. Okul türlerine göre öğrenciler sahip oldukları potansiyelin farkında olarak gelecekte kendileri açısından “olabilirliği” en yüksek mesleği hedeflediklerini belirtmişlerdir. Kendileri için en olası koşullardaki bir yaşamı güvence altına almak istemektedirler. Bu güvenceyi de maddi anlamda sıkıntı çekmeyeceklerini düşündükleri bir meslek edinerek sağlamak istemektedirler.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu kısımda araştırmanın alt problemlerine dayalı olarak elde edilen bulgular tartışılmış ve ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

Okul tercihi nedenleri

Öğrenciler okul tercihlerinde “toplumsal çevre, okulun niteliği, sınav puanı ve adrese dayalı sistemin” etkili olduğunu belirtmişlerdir. Okul tercihi nedenlerinin okul türlerine göre farklılaştığı gözlenmiştir. Fen lisesi öğrencileri için okulun niteliği ön plana çıkarken, diğer lise türlerinde aile ve çevrenin etkisi daha fazla dile getirilmiştir. Fen lisesi öğrencileri tercihlerinde, okulun akademik başarısının, başarılı öğrencilerin bulunduğu bir çevre ve okuldaki nitelikli bir eğitim koşullarının etkisini vurgulamıştır. Anadolu Lisesi öğrencileri, lise geçiş sınav puanına göre ailenin ve öğretmenlerin yönlendirmesinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. İmam hatip ve meslek liselerindeki öğrencileri ise okul tercihlerinde ailelerinin etkisini vurgulamışlardır. Bu durum öğrencilerin puanlarının yükselmesi ile nitelikli okul özelliklerine yöneldikleri, puan düştükçe ise aile ve toplumsal çevre özelliklerinin etkisi ön plana çıktığı biçimin de yorumlanabilir. Bourdieu’nün (1995) de belirttiği gibi okul ve program seçimi büyük ölçüde bireylerin toplumsal sermayelerine dayalı verdikleri bir karardır. Alanyazında öğrencilerin okul tercihlerinde ailenin ve çevrenin birincil etmen olduğunu gösteren çalışmalar (Cengiz, Titrek ve Akgün, 2007; Karasubaşı, Akın ve Yıldırım, 2020; Ünal ve diğerleri, 2010; Vuranok, Özcan ve Çelebi, 2017; Yavuz, Gülmez ve Özkaral, 2016) bulunmaktadır. Öğrencilerin devam ettiği lise türleri ve anne-baba eğitim düzeyi ile meslekleri arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Buyruk, 2009; ERG, 2009; Önür, 2013; Özdemir, 2012; Özdemir ve Karateke, 2018). Tüm bu sonuçlar bireylerin aileden aldıkları toplumsal köken özellikleri çerçevesinde eğitime dair beklentiler oluşturdukları ve eğitim hayatlarını bu doğrultuda şekillendirdiklerini göstermektedir.

Eğitim yaşantıları

Öğrenciler okullarındaki koşulları genellikle olumlu değerlendirmişlerdir. Okul türlerine göre okulların olumlu özelliklerinde farklılaşmalar gözlenmiştir. Fen lisesi öğrencileri okullarındaki öğrencilerin niteliğini, fiziksel ve sosyal olanakları öne çıkarırken, kendileri gibi seçilmiş öğrencilerle birlikte olmaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Pesen, Oral ve Epçaçan’ın (2020) çalışmasında da fen lisesi öğrencileri okulun kalitesine ve öğrencilerin niteliğine vurgu yapmıştır. İmam hatip lisesi öğrencileri en çok öğretmenlerinin öğrencilere yaklaşımını olumlu olarak vurgulamışlardır. Kanburoğlu’nun (2013) çalışmasında imam hatip lisesi öğrencilerinin okullarının olumlu yanı olarak okul ortamı, müfredatı ve fiziksel koşullardan memnun oldukları belirlenmiştir.

Tüm lise türlerinde öğrenciler okulun olumsuz özellikleri arasında üniversite sınavına hazırlıkta yetersiz olması, fiziksel yetersizlikler, ulaşım elverişsiz olma, yabancı uyruklu öğrenciler ve öğretmen yetersizliklerini saymışlardır. Fen lisesi öğrencileri öğretmenlerin yetersizliğini ve okullarının fiziksel elverişsizliklerini vurgulamıştır. Fen liselerinde görev yapan öğretmenlerin yaşlarının büyük olduğu, öğrencilerin öğretmenleriyle iletişim kurarken zorluk yaşadıkları ve öğrencilerin eğitim taleplerini karşılayamadıkları dile getirilmiştir. Benzer bulgulara Pesen, Oral ve Epçaçan’ın (2020) çalışmasında da ulaşılmıştır. Anadolu Lisesi öğrencileri ise okullarındaki sosyal,

kültürel faaliyetlerin yetersizliğini belirtmişlerdir. İmam hatip ve meslek lisesi öğrencileri ise okullarının üniversite sınavına hazırlıkta yetersiz olması ve imam hatip liselerinde yabancı uyruklu öğrencilerin sayısının fazla olmasını dile getirmişlerdir. Farklı lise türlerinde farklı olumsuz okul özelliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Araştırmada dikkati çeken bir diğer nokta, tüm lise türlerinde öğrencilerin çoğunluğu okullarından memnun olmadıklarını ve başka bir okula gitmek istediklerini belirtmeleridir. Başka bir okula gitme isteklerinin nedenleri bir önceki kategori olan okulun olumsuz özellikleri ile paralellik göstermektedir. Farklı bir okula gitmek isteyen öğrencilerin nedenleri lise türlerine göre farklılık göstermiştir. Bir başka okula geçme isteği en fazla fen lisesi öğrencilerince dile getirilmiştir. Fen lisesi öğrencilerinin ifadelerinde başka bir okula gitme isteğinin nedenleri arasında “okuldaki eğitimden ve okul yönetiminden memnun olmama, okulun sosyal ve özgür olmaması” öne çıkmıştır. Bu durum fen lisesi öğrencilerinin okullarından beklentilerinin yüksek olmasından kaynaklanmış olabilir. Pesen, Oral ve Epçayan’ın (2020) araştırmasında da öğrencilerin okulun etkililiğinden memnun olmadıkları ve öğrencinin kişisel ve sosyal gelişim hizmetleri kapsamında okullarını yetersiz buldukları belirlenmiştir.

Anadolu Lisesi öğrencileri “daha iyi bir eğitim almak, daha iyi özelliklere sahip öğrencilerle birlikte olmak, okula ulaşmada zorluk yaşamamak ve üniversite sınavına daha iyi hazırlanmak” için farklı bir okula gitmek istediklerini belirtmiştir. Meslek lisesi öğrencileri de benzer şekilde “derslerin daha iyi olması ve üniversiteye hazırlanma” gibi nedenlerle farklı bir okula gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Meslek lisesi öğrencilerinin lise tercihinde her ne kadar kısa yoldan çalışma yaşamına girmek öncelikli olsa da lise eğitimine devam ederken üniversiteye gitme olanaklarını da düşündükleri anlaşılmaktadır. İmam hatip lisesi öğrencilerinde ise “imam hatip lisesinde okumayı istememek, öğretmenlerden memnuniyetsizlik, akademik olarak daha başarılı bir okulda bulunmak, daha iyi öğrenci özelliklerine sahip bir okulda eğitim almak” öne çıkmıştır.

Okuldaki akran ilişkileri bakımından fen lisesi öğrencileri okuldaki akran ilişkilerini olumlu olarak tanımlayarak diğer okul türlerinden farklılaşmıştır. Bu durum akademik başarının akran ilişkilerini olumlu etkilemesi ile açıklanabilir. Araştırmanın bu bulgusu Küçüköğlü ve Akkuş’un (2007) bulgusuyla da örtüşmektedir. Meslek lisesi öğrencileri okuldaki akran ilişkilerini çoğunlukla olumlu olduğunu belirtirken, Anadolu Lisesi öğrencilerinin çoğunluğu okullarındaki akran ilişkilerini olumsuz olarak belirtmiştir. Anadolu Lisesi öğrencileri bu durumun nedeni olarak adrese dayalı olarak okula gelen öğrencilerin okulun özelliklerini bozduğunu belirtmiştir. Lisenin son üç kademesinde yer alan öğrenciler Anadolu lisesine belirli bir puan ile yerleşirken, ilk kademe de yer alan öğrenciler çember sisteminin getirilmesiyle birlikte herhangi bir giriş şartı gözetilmeksizin buldukları çevredeki istediği okula yerleşme imkânını elde etmişlerdir. İmam hatip lisesi öğrencileri okuldaki akran ilişkilerinin olumsuz olmasını yabancı uyruklu öğrencilerin fazla olması ve merkezi sınav puanı düşük öğrencilerin imam hatiplere yönlendirilmesi ile açıklamışlardır.

Öğrencilerin devam ettikleri liselerin toplumdaki algısı ile öğrencilerin kendi okullarına ilişkin algılarının örtüştüğü söylenebilir. Öğrencilerin akademik başarı temelinde ayrıştırılmalarının, öğrenci beklentilerini etkilediği gibi toplumsal çevrenin öğrenci ve okuldan beklentilerini de etkilediği görülmüştür. Fen liselerinin çevre tarafından başarılı okul olarak nitelendirildiği ve ancak yüksek potansiyelli öğrencilerin fen lisesine gidebildikleri şeklinde bir toplumsal kabul olduğu dile getirilmiştir. Pesen, Oral ve Epçayan de (2020) yapmış oldukları çalışmada fen liselerini nitelikli öğrenci yetiştiren ve iyi üniversitelere öğrenci yerleştiren okullar olarak anıldığını belirtmiştir. Diğer yandan Anadolu liseleri bazı öğrencilerce olumlu anılırken, bazı öğrencilerce olumsuz özellikleriyle anılmıştır. Meslek liselerinin ise toplumsal çevrede akademik başarısı düşük öğrencilerin devam ettiği, meslek kazanılan okullar olarak anıldığı dile getirilmiştir. Benzer bulgulara Özoğlu’nun (2020) çalışmasında da rastlanmıştır. Meslek lisesi ve imam hatip lisesi öğrencilerinin okulda disiplin olaylarını vurgulamaları dikkat çekmiştir. Tüm lise türlerinde görece daha fazla oranda imam hatip lisesi öğrencileri okullarının olumsuz olarak algılandığını vurgulamıştır. Tunç, Yıldız ve Doğan’a (2015) göre alt sosyo-ekonomik tabakadaki öğrenciler olumsuz davranışları daha fazla sergileyebilmektedir.

Öğrencilerin okula gelme amaçları arasında en fazla “meslek edinme” dile getirilmiştir. Araştırmanın bu bulgusu Vuranok, Özcan ve Çelebi'nin (2017) meslek ve Anadolu liseleriyle yapmış oldukları çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Araştırma bulgularını destekleyen bir başka çalışmada da (Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen, 2014) öğrencilerin okuldan öncelikli beklentilerinin meslek edinme olduğu belirlenmiştir. Gerek bu araştırmanın gerekse alanyazındaki diğer araştırmaların sonuçları dikkate alındığında okulun “meslek edindirme kurumu” gibi algılandığı söylenebilir. Bu da okulun toplumsal ayrışmada “kaybedenlerin safında yer almamak” üzere başvurulan yollardan biri (Bourdieu, 2015a) olarak algılandığını göstermektedir.

Fen ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin imam hatip ve meslek lisesi öğrencilerinin aksine eğitimin herkes için gerekli olmadığına dair yaptıkları değerlendirme dikkat çekicidir. Eğitimin ayırt edici olduğunu düşünmemelerinin nedeni olarak çevrelerinde eğitim almadan başarılı olan insanları göstermişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu alanyazındaki diğer çalışmalarla tutarlıdır (Aylar, 2007; Buyruk, 2009; Önür, 2013; Suna, Gür, Gelbal ve Özer, 2020; Torun, 2016; Tunç, 2011; Ünal ve diğerleri, 2010; Vuranok, Özcan ve Çelebi, 2017; Yeşil Aydoğan ve Tunç, 2019). Okul türlerine göre öğrencilerin eğitim tutumlarının ve beklentilerinin, ailelerinin sahip oldukları sosyal, ekonomik ve kültürel köken özelliklerine göre farklılaştığı söylenebilir.

Genel olarak tüm lise türlerinde öğrencilerin eşit fırsat ve imkânlarla sahip olduğunu düşünenler olduğu kadar, ailenin ekonomik durumunun çocuklarının eğitimsel başarısını belirlediğini ifade edenler de olmuştur. Ailelerin maddi olanaklarına bağlı olarak çocuklarının eğitim başarısının değiştiğini ifade edenlerin, yaşamda herkesin eşit olamayacağını ifade etmeleri de dikkate değerdir. Bir başka ifadeyle katılımcıların ekonomik ve eğitimsel eşitsizliklerin istenirse dahi kaçınılmaz olduğunu düşündükleri söylenebilir. Diğer yandan eşit şanslara sahip olmadıklarını belirten öğrenciler başarı ve başarısızlığın bireysel kapasite ve daha önemlisi bireysel çabaya bağlı olduğunu vurgulaması bir diğer noktadır. Eğitim fırsatlarının, ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleriyle bir diğer ifadeyle bireyin içinde bulunduğu toplumsal sınıf ile ilintili olduğunu gösteren çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Aylar, 2007; Bourdieu ve Passeron, 1995; Bowles, 1977; Buyruk, 2009; Suğur, 2008; Tan, 1990; Torun, 2016; Tunç, 2011; Ünal ve Özsoy, 1998). Aynı eğitim düzeyindeki bireylerin eğitimsel başarıları ve eğitim çıktılarının buldukları toplumsal sınıfa göre değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

Gelecek yaşam ve eğitim beklentileri

Katılımcıların okullarındaki öğrencilerin eğitim geleceğine ilişkin beklentilerinin okul türüne göre farklılaştığı gözlenmiştir. Öğrenci özelliklerinin okul türlerine göre farklılaşmasına bağlı olarak, öğrencilerin gelecek eğitim yaşantılarına ilişkin beklentileri de farklılaşmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu Özoglu'nun (2020), Uluçay ve diğerlerinin (2014), Suna ve diğerlerinin (2020) çalışmalarının bulgularıyla örtüşmektedir. Fen lisesi öğrencileri okullarındaki öğrencilerin tümünün üniversiteye gideceğini düşünmektedir. Anadolu Lisesi öğrencileri ise okullarındaki başarı potansiyeli bulunan az sayıdaki öğrencinin üniversiteye gidebileceğini, geri kalan çoğunluğun ise üniversiteye gidemeyeceğini dile getirmiştir. Araştırmanın bu bulgusu Önür'ün (2013) bulgusuyla da örtüşmektedir. Meslek lisesi ve imam hatip lisesi öğrencileri okullarındaki öğrencilerin çoğunluğunun lise sonrasında eğitim hayatına devam edemeyeceğini belirtmiştir. Köse (1999) de yükseköğretime geçiş sınavlarına katılan öğrencilerin, başarı düzeylerinin mezun oldukları lise türüne bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğini incelediği çalışmasında öğrencilerin başarısının okul türüne göre farklılaştığını belirlemiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu hayal ettikleri meslekleri yapabileceklerini düşünmektedirler. Genel olarak okul türüne bakılmaksızın öğrencilerin meslek tercihlerinde gerçekçi olduğu söylenebilir. Farklı toplumsal kökenlerden öğrenciler kendileri için ulaşılması riskli programları tercih etmemektedirler. Şöyle ki akademik başarısı yüksek olan fen lisesi öğrencilerinin çoğunlukla tıp gibi avantajlı koşullardaki meslekleri tercih edeceği, diğer lise türlerindeki öğrencilerin ise kendilerinden daha başarılı öğrencilerin tercih etmeyecekleri, kendilerinden düşük başarı gösteren öğrencilerin ise başarıma olasılıklarını düşük gördükleri programları tercih edecekleri söylenebilir. Bourdieu (2015a, 2015b) öğrencilerin sahip oldukları toplumsal ve ekonomik koşullar açısından

kendileri için ulaşılabilir “en avantajlı” programlara yönelmelerinin, “kendileri için en olası” koşullardaki bir yaşamı güvence altına alma çabasından kaynaklandığını belirtir. Bir başka çalışmada da alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin gelecek korkusu ve özgüven eksikliği yaşadıkları dolayısıyla bu öğrencilerin kolay girilebilen ve iş garantisi olan mesleklere yöneldikleri belirlenmiştir (Buyruk, 2009). Yeşil Aydoğan ve Tunç’un (2020) çalışmasında da meslek lisesi öğrencilerinin düşük sosyo-ekonomik ailelerden geldiği tespit edilmiştir. Yine Bülbül’ün (2012, 2015) çalışmalarında meslek liselerinde okul terki ve devamsızlığın fazla olduğu belirlenmiştir.

Diğer yandan öğrencilerin yaşam beklentilerinin kendi açılarından “gerçekçi” olduğu, çoğunluğun iyi bir meslek ve maddiyat beklentisi içinde olduğu söylenebilir. Kendi ayakları üzerinde durmak ve bağımsız olmak istediğini belirten altı katılımcıdan beşinin kadın olması ise çalışmanın dikkati çeken bir diğer bulgusudur. Bu durum kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre ailelerine daha bağımlı olmaları ve erkek öğrencilere göre aile kısıtlamalarına daha fazla maruz kalmalarından kaynaklı “bağımsız” olma isteği ile açıklanabilir. Kadınların toplumsal hiyerarşide dezavantajlı konumda oldukları, toplumsal cinsiyet rollerine bakıldığında kadınlara daha fazla görev ve sorumluluk düştüğü ve erkeklere oranla olumsuzluklara daha fazla maruz kaldıkları ifade edilebilir. Öğrencilerin gelecekte ağırlıklı olarak ekonomik temelli ve ailelerinden bağımsız bir yaşam sürme beklentilerinin olması, gelecekteki mesleki hedefleri konusundaki görüşleriyle de örtüşmektedir. Öğrencilerin gelecek beklentileriyle ilgili Uluçay ve diğerlerinin (2014) yaptığı çalışmada da ailelerden bağımsız yaşam sürdürme isteklerinin olduğu ve lise türlerine göre gelecek beklentilerinde anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Öğrencilerin aylık eğitim harcaması, okul dışı akademik destek alma durumu, anne-baba eğitimi ve mesleği, aylık hane geliri gibi özellikleri lise türlerine göre farklılıklar göstermektedir. Meslek ve imam hatip lisesi öğrencileri Anadolu ve fen lisesi öğrencilerine göre daha düşük toplumsal köken özelliklerine sahiptirler. Görece düşük toplumsal köken özelliklerine sahip öğrenciler bu özelliklerine paralel bir eğitim ve yaşam beklentisine sahiptirler. Bu da onların gelecekte, ailelerinden aldıkları toplumsal konumlarını yeniden üretme olasılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırmanın sonuçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Bu çalışmada öğrencilerin eğitim yaşantılarının okul türüne göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal köken özelliklerinin (ailelerin sahip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler çerçevesinde anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba mesleği, eğitime ayrılan kaynak, okul dışı destek ve aylık hane geliri) farklılaşmasına bağlı olarak eğitim ve yaşam algılarının da farklılaştığı belirlenmiştir.
2. Ortaöğretime geçiş sınavına hazırlıkta öğrencilerin okul türüne göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Fen ve Anadolu lisesindeki öğrencilerin çoğunluğu okul dışında akademik destek alırken meslek ve imam hatip lisesi öğrencilerinin çoğunluğunun okul dışı destek almadığı belirlenmiştir. Bu durum ailelerin sosyo-ekonomik olanaklarıyla ilgilidir.
3. Öğrencilerin okul tercihi nedenleri okul türlerine göre farklılaşmaktadır. Fen lisesi öğrencileri okul tercihinde okulun niteliğini ön plana alırken, diğer lise türlerinde başarı düzeyinin düşük olmasına bağlı olarak aileler ve çevre, öğrencileri “en akılcı” (rasyonel) tercihe yönlendirmişlerdir. Lise türü tercihinde öğrencilerin ilgi ve kişisel kararlarından çok okul başarısı-başarısızlığı ve toplumsal çevrenin yönlendirmeleri etkilidir.
4. Okulların olumlu ve olumsuz özellikleri okul türlerine göre farklılaşmaktadır. Fen lisesi öğrencileri okullarındaki öğrencilerin niteliğini, okulun fiziksel ve sosyal olanaklarını öne çıkarırken, kendileri gibi seçilmiş öğrencilerle birlikte olmaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Meslek lisesi öğrencileri ise okullarının olumlu özelliği olarak iş bulma olanaklarının fazla olmasına değinmiştir.
5. Öğrencilerin eğitim, mesleki ve yaşam beklentileri okul türlerine göre farklılaşmaktadır. Fen lisesi öğrencileri fen liselerindeki öğrencilerin tümünün üniversiteye gideceğini düşünürken, Anadolu lisesi öğrencileri, başarı potansiyeli bulunan sınırlı sayıdaki öğrencinin üniversiteye

- gidebileceğini, meslek lisesi ve imam hatip lisesi öğrencileri okullarındaki öğrencilerin çoğunluğunun lise sonrasında eğitim hayatına devam etmeyeceğini belirtmiştir.
6. Tüm lise türlerinde öğrencilerin çoğunluğu okullarından memnun olmadıklarından başka bir okula gitmek istemektedirler. Başka okula geçme isteği en fazla fen lisesi öğrencilerince dile getirilmiştir. Bu durum genel olarak tüm lise türlerinde okulların, öğrenci beklentilerini karşılamaktan uzak olduğunu göstermektedir.
 7. Liselerin toplumdaki algısı öğrencilerin kendi okullarına ilişkin algıları ile örtüşmektedir. Okul türlerine göre öğrencilerin özellikle akademik başarı temelinde ayrıştırılmalarının, öğrenci beklentilerini etkilediği gibi toplumsal çevrenin öğrenciden ve okuldan beklentilerini de etkilemektedir. Fen liseleri başarılı ve nitelikli olarak görülürken, diğer liseler büyük ölçüde olumsuz özelliklerle anılmaktadırlar.
 8. Okula gelme amacı lise türlerine göre benzerlik göstermektedir. Tüm öğrenciler geçmiş eğitim başarılarından yola çıkarak kendileri için mesleki olarak en gerçekçi okula geldiklerini belirtmişlerdir. Yüksek başarı gösteren fen lisesi öğrencilerinin büyük bölümü tıp gibi yüksek statülü ve ayrıcalıklı programları hedeflerken, diğer öğrenciler öğretmenlik, hemşirelik, gemi kaptanlığı, turizmci, esnaflık gibi daha alt statüdeki meslekleri hedeflemektedir.
 9. Eğitimde fırsat ve imkân eşitliği konusunda fen lisesi öğrencileri diğer öğrencilerden farklılaşmaktadır. Anadolu, imam hatip ve meslek lisesi öğrencileri eğitimde eşit şanslara sahip olmadıklarını belirtirken fen lisesi öğrencileri bireysel çabanın önemine vurgu yapmaktadır. Buna göre akademik başarısı yüksek olan öğrenciler başarıyı bireysel kapasite ve çaba ile açıklarken, başarısı düşük okullardaki öğrenciler ise başarıyı dezavantajlı toplumsal özellikleriyle ilişkilendirme eğilimindedirler.

Bu genel belirlemeden yola çıkarak eğitimde toplumsal sınıf temelli ayrışmayı ortadan kaldıracak çözümlerin ancak eşitlikçi politik ve ekonomik bir toplum düzeniyle mümkün olacağı söylenebilir. Toplumsal bir sorun olan eşitsizlik yalnızca eğitim faktörü üzerinden çözüme ulaştırılamayacak kadar karmaşık ve çok boyutludur. Politik, kültürel ve ekonomik faktörler dahil edilmeden yalnızca eğitim boyutu üzerinden yapılacak düzenlemeler bu soruna çözüm sunamayacaktır. Bu bakımdan sınıflı bir toplumsal düzende yoksul sınıflardan gelen öğrencilerin eğitime erişimlerinin sağlanması gerçekçi bir çözüm olmayacaktır.

Lisans Bilgileri

e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan eserler Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Copyrights

The works published in e-Kafkas Journal of Educational Research are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Etik Beyannamesi

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen kurallara uyulduğunu ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirmediğimizi beyan ederiz. Aynı zamanda yazarlar arasında çıkar çatışmasının olmadığını, tüm yazarların çalışmaya katkı sağladığını ve her türlü etik ihlalinde sorumluluğun makale yazarlarına ait olduğunu bildiririz.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Etik kurul adı: Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Etik kurul karar tarihi: 25.03.2020

Etik kurul belgesi sayı numarası: 34

Kaynakça

- Akturan, U. ve Esen, A. (2017). Fenomenoloji. B. Türker ve A. Ulun (Ed.). *Nitel Araştırma Yöntemleri (Üçüncü Baskı)* içinde (ss. 85-91). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Apple, M. W. (2012). *Eğitim ve iktidar* (E. Bulut, Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Aylar, E. (2007). *Lise öğrencilerinin eğitimde eşitsizliğe ilişkin kavrayışlarının çözümlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Berberoğlu, G. ve Kalender, İ. (2005). Öğrenci başarısının yıllara, okul türlerine, bölgelere göre incelenmesi: ÖSS ve PISA Analizi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 4(7), 21-35.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik nedenler, eylem kuramı üzerine* (H. Tufan, Çev.). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. ve Passeron, M. J. (2015a). *Varisler* (A. Sümer ve L. Ünsaldı, Çev.). Ankara: Heretik Basın Yayın.
- Bourdieu, P. ve Passeron, M. J. (2015b). *Yeniden üretim* (A. Sümer, L. Ünsaldı ve Ç. Akkaya, Çev.). Ankara: Heretik Basın Yayın.
- Bowles, S. (1977). Unequal education and the reproduction of the social division of labor. *Jerome Karabel and A. H. Halsey (Eds.), Power and Ideology in Education, New York: Oxford University Press*. Erişim adresi: http://home.iitk.ac.in/~amman/soc748/bowles_unequal_education.pdf
- Buyruk, H. (2009). Eğitimde yaşanan toplumsal eşitsizlikler ve farklılaşan eğitim rotaları: üniversite öğrencilerinin deneyimlerine dayalı bir araştırma. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 7(25), 6-45.
- Bülbül, T. (2012). Yükseköğretimde okul terki: Nedenler ve çözümler. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 219-235.
- Bülbül, T. (2015). Türkiye eğitim sisteminde aşılamayan bir sorun: Eşitsizlik. *Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Alanına Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Mahmut Âdem'e 80. Yaş Armağanı* (Yay. Haz: K. Karakütük). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını. Yayın no: 214. ss. 449-478.
- Bülbül, T. (2021). Yükseköğretime erişimin belirleyicileri olarak sosyo-ekonomik durum ve okul türü. *Eğitim ve Bilim*, 46(205), 303-333.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, S. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (18.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cengiz, G., Titrek, O. ve Akgün, Ö. E. (2007). Öğrencilerin ortaöğretim kurumu tercihinde okullarla ilgili faktörlerin etkisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-22.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Washington DC: Sage. Erişim adresi: <https://granolagradschoolandgoffman.wordpress.com/2015/09/29/creswell-j-w-2013-qualitative-inquiry-and-research-design/>
- Çifçi, A. (2006). *PISA 2003 sınavı matematik alt testi sonuçlarına göre Türkiye'deki öğrencilerin başarılarını etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer, M. A. ve Uysal Kolaşın, G. (2009). *Türkiye'de öğrenci başarısında eşitsizliğin belirleyicileri*. Eğitim Reformu Girişimi, İstanbul. Erişim adresi: <http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/BETAMRapor.pdf>.
- ERG, (2009). *Eğitimde eşitlik: politika analizi ve öneriler*. İstanbul: Yelken Basım.
- Freire, P. (2016). *Ezilenlerin pedagojisi* (D. Hattatoğlu; E. Özbek, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2019). *Sosyoloji (8. Edisyon)* (E. A. Kayhan, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Kanburoğlu, Ü. B. (2013). İmam hatip lisesi öğrencilerinin benlik ve kurum algıları: “öteki” olmadan “imam hatipli” olmak mümkün mü? Erişim adresi: <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net>
- Karasubaşı, Ö. A., Akın, U. ve Yıldırım, N. (2020). Öğrenci ve mezunlarının perspektifinden imam hatip liselerinin değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 65-105.
- Köse R.M. (1999). Üniversiteye giriş ve liselerimiz. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 51-60.
- Krippendorff, K. (2012). *Content analysis: An introduction to its methodology (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Küçüköğlü, A. ve Akkuş, Z. (2007). Sınıf içi informal ilişkiler düzeninin öğrenci başarısına etkisi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 1-17.

- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba-Altun, A. Ersoy, Çev.). Ankara: PegemA.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2018-2019*. Erişim adresi: http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=361
- Önür, H. (2013). Gelir düzeyinin eğitim imkânlarından yararlanma düzeyine etkisi: Süleyman Demirel fen lisesi ve Atatürk lisesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(18), 259-277.
- Özdemir, M. (2012). Lise öğrencilerinin metaforik okul algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 96-109.
- Özdemir, Ş. ve Karateke, T. (2018). Öğrencilerin imam hatip liselerini tercih etme nedenleri (Elazığ örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45, 5-33.
- Özoğlu, M. (2020). *Ortaöğretime geçişte kapsamlı akademik gruplama ve eşitsizliğin yeniden üretimi* (Doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pesen, A., Oral, B. ve Epçaçan, U. (2020). Science high school students' perceptions of science high schools in Turkey. *Journal of Education and Future*, 17, 39-52.
- Sönmez, V. (2000). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Suğur, N. (2008). Eğitim ve toplumsal hareketlilik. Boyacı, A. (Edt.) *Eğitim sosyolojisi ve felsefesi* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Suna, H. E., Gür, B. S., Gelbal, S. ve Özer, M. (2020). Fen lisesi öğrencilerinin sosyoekonomik arka planı ve yükseköğretime geçişteki tercihleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(3), 356-370.
- Tan, M. (1990). Eğitim sosyolojisinde değişik yaklaşımlar: İşlevci paradigma ve çatışmacı paradigma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 557-571.
- Torun, Y. (2016). Toplumsal konumların dağılımında toplumsal kökenin süregiden etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 49(2), 33-54.
- Tunç, B. (2011). Yükseköğretimde teknik eğitim fakültesi tercihinin sosyo-ekonomik kökenlerine ilişkin bir inceleme: Tarsus teknik eğitim fakültesi örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 1929-1948.
- Tunç, B., Yıldız, S. ve Doğan, A. (2015). Meslek liselerinde disiplin sorunları, nedenleri ve çözümü: Bir durum analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 384-403.
- Uluçay, T., Özpolat, A. R., İşgör, İ. Y. ve Taşkesen, O. (2014). Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 9(2), 234-247.
- Ünal, L. I. ve Özsoy, S. (1998). *Eğitimde fırsat eşitliği: Modern Türkiye'nin Sisypheos miti*. Erişim adresi: <https://www.academia.edu>
- Ünal, L. I., Özsoy, S., Yıldız, A., Güngör, S., Aylar, E. ve Çankaya, D. (2010). *Eğitimde toplumsal ayrışma*. Erişim adresi: https://www.academia.edu/7919695/Egitimde_Toplumsal_Ayrisma_libre
- Vuranok, T. T., Özcan, M. ve Çelebi, N. (2017). Mesleki ve genel lise öğrencilerinin sosyo-ekonomik statüsü (İstanbul Avrupa Yakası örneği). *Eğitime Farklı Bakış*. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/322421131_Mesleki_ve_Genel_Lise_Ogrencilerinin_Sosyo-ekonomik_Statusu_Istanbul_Avrupa_Yakasi_Ornegi
- Yalçın, S. (2011). *Türk öğrencilerin PISA başarı düzeylerinin veri zarflama analizi ile yıllara göre karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavuz, M., Gülmez, D. ve Özkaral, T. C. (2016). Fen lisesi öğrencilerinin akademik başarıları ile ilgili deneyimlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(4), 1655-1672.
- Yeşil Aydoğan, H. ve Tunç, B. (2020). Öğrencilerin toplumsal köken özellikleri ve istenmeyen davranışlar: Meslek liselerinde bir durum analizi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 185-206.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2012). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Summary

Education and Future Perceptions of High School Students Studying in Different High School Types

Introduction

In this study, it is tried to understand the educational success, program preference, future education and life expectancy of secondary school students from different social backgrounds. Students' social background differences and educational differences are associated. Extending educational opportunities to the whole society does not indicate that individuals gain the same level of educational opportunities. Individuals' view of education and their expectations are also related to socio-economic culture. Even if educational opportunities are offered equally to all social groups (equal opportunity), the perception of education of different social groups is different.

Educational experiences of individuals include indicators regarding their future economic and social position. These indicators differ in many ways such as success-failure in education and education preferences. Differentiation exists in all types and levels of education (Bowles, 1977). Bourdieu and Passeron (2015a) state that schools reproduce inequalities passed down from generation to generation and are used as a tool to legitimize these inequalities. Individuals with different social characteristics in a class society can never have real equality of opportunity. In other words, even if the conditions are equalized, the social characteristics of individuals that direct their preferences and behaviors affect their educational perceptions, preferences and achievements. Individuals use the mental, moral, intellectual perception and skill patterns (habitus) they receive from their family and social environment as a capital. However, since the distribution and amount of economic, cultural and social capital is not equal, even if equal opportunities and opportunities are provided, the tendency of individuals to use opportunities and opportunities differs. When students' characteristics are examined according to school and program types, segregation can be clearly observed (Tunç, 2011).

National examinations segregate students according to their social origin. While students with high academic achievement are placed in academically oriented high schools such as science and Anatolian high schools, students with relatively low academic achievement are directed to vocational and imam hatip high schools. Thus, the academic success and social origin characteristics of students in each type of high school differ. While students with relatively high socio-economic and cultural conditions can maintain their advantageous position by receiving out-of-school support, poor students go to schools with lower scores or which are determined according to their addresses. It has been revealed by many studies (Bourdieu, 1995; Bülbül, 2021; ERG, 2009; Tunç, 2011) that there are similar student characteristics in different school types, and that the social, economic and cultural characteristics of the students that they bring from their families play a role in the differentiation of school types.

In Turkey, socio-economic segregation is experienced intensely in secondary education. Through national examinations, it is promised that "everyone will be given equal and unprivileged" opportunities for success. The difference in quality and success between school types has been revealed by PISA results (MEB, 2018). The differences in quality and achievement between school types were also revealed in the study conducted by Berberoğlu (2007). Accordingly, while vocational high schools showed low success in the PISA exam, Anatolian and science high schools showed high success. There are studies (Berberoğlu & Kalender, 2005; Çifçi, 2006; Dinçer & Uysal Kolaşın, 2009; Yalçın, 2011) revealing the difference in success and quality of high school types.

A significant portion of the educational expenditures in public schools is also on families. Families undertake the purchase of educational tools and equipment, school registration fees, meals, school cleaning, maintenance, cultural and sports expenses. Courses, studies and private lessons are costly in preparation for national exams. Therefore, the individual's achievement of "success" in education is directly related to the cultural, social and economic capital of the family. In other words, quality education has become a privilege of wealthy social groups. The problem and sub-problems of the research are as follows: "What are the education and future perceptions of students attending different high school types?"

1. What are the school preferences of students from different types of high schools?
2. What is the educational experience of students in different types of high schools?
3. What are the future life and educational expectations of students in different types of high schools?

Method

In the research, it was thought that the educational opportunities would differ depending on the differentiation of the social origin characteristics of the students in different high school types, and this would differentiate the expectations of the students from post-secondary education. The research was organized according to the 'phenomenology' pattern, which is one of the qualitative research methods.

Research Group

The study group of the research consists of 33 high school students studying in 10 different public schools (science, Anatolian, imam-hatip and vocational-technical high schools) in Mersin (Erdemli, Mezitli, Yenişehir, Akdeniz, Toroslar ve Tarsus) in the 2020-2021 academic year. In each school type, at least two schools were selected, one from the wealthy (privileged) and one from the poor (disadvantaged) circles.

In the determination of the participants, 'stratified purposive sampling' (quota sampling) and 'easy sampling' (sampling as you can find) were used from purposive sampling methods. Purposeful sampling technique was applied at the beginning of the data collection process, but "easy sampling" and "snowball sampling" methods were used for 20 students due to the interruption of face-to-face education in public schools during the Covid-19 epidemic (pandemic). Participants were selected from 10th, 11th and 12th grades as it is thought that school experience will affect students' views. 20 of the participants were female and 13 were male; 11 of them are science high school, 9 Anatolian high school, 8 imam hatip Anatolian high school and 5 vocational and technical Anatolian high school students.

Social origin characteristics of the participants: Vocational high school students' parental education levels and their jobs are at a low level. The income of the families is minimum wage or below. Vocational high school students stated that they did not receive academic support before the high school transition exams. The social characteristics of some of the Imam Hatip High School students are at a low level. Although the education level and occupations of the parents are higher than the education levels of the parents of vocational technical high school students, there are no skilled workers other than teaching. However, they are more advantageous than vocational high school students in terms of income. While some of the imam-hatip students received academic support outside of school, some stated that they could not.

Anatolian High School students have more advantageous social origin characteristics than vocational high school students. Parent occupations consist of unskilled or semi-skilled jobs. There are parents with low education and high education. All Anatolian High School students stated that they received academic support.

Most of the science high school students received pre-school education. All students receive academic support. Compared to other high schools, science high school students have the highest social origin characteristics. The percentage of parents whose parents work in semi-skilled and skilled occupations is higher than in other high schools.

Data collection

The data were obtained through face-to-face interviews (Yıldırım & Şimşek, 2012), which provided the opportunity to understand the views of the participants in depth. A semi-structured interview form with 26 questions was developed in order to determine the education perceptions of students attending different high school types and to interpret these perceptions in the context of social origin characteristics. 13 of the interviews were conducted face-to-face at school, and the next 20 were conducted face-to-face outside the school due to the Covid-19 outbreak. In the last interview (33) it was decided that saturation was reached in the answers and the interviews were terminated.

Analysis

Content analysis technique was used in data analysis. Content analysis is used to determine the relationships and concepts necessary to explain the collected data. Content analysis is a systematic and objective tool used to describe and measure phenomena (Krippendorff, 2012). NVIVO 12 program was used in the analysis. Before coding, the data were read repeatedly, themes, categories and codes were created.

Researcher diversity was used in the study. A quarter of the interview transcripts were given to an associate professor, a doctor research assistant and a research assistant who had done qualitative research, and they were asked to analyze. The codings obtained were compared with the coding of the researcher in terms of similarities and differences. According to the reliability calculation formula suggested by Miles and Huberman (2015), the minimum (minimum) consistency rate should be 80% (number of agreed codes/number of agreed codes+number of unreconciled codes). As a result of the analysis, the inter-coder Miles and Huberman reliability coefficient was calculated as .88.

Conclusion and Recommendations

The results of the research are as follows:

1. Students' perceptions of education and life also differ depending on the differentiation of social origin characteristics (parent education level, parent profession, resources allocated for education, out-of-school support and monthly household income within the framework of the social, cultural and economic characteristics of the families).
2. The preparation for the secondary education transition exam differs according to the school type of the students. While the majority of students in science and Anatolian high schools receive academic support outside of school, the majority of students in vocational and imam hatip high schools do not receive out-of-school support.
3. The reasons for students' school preferences differ according to school types. While science high school students prioritized the quality of the school in their school preference, families and students from the surrounding area directed them to the "most rational" (rational) choice due to the low level of success in other high school types. In the choice of high school type, school success-failure and the guidance of the social environment are more effective than the interests and personal decisions of the students.
4. The positive and negative characteristics of schools differ according to school types. In science high school, the quality of the students and the physical and social opportunities of the school come to the fore. Vocational high school students, on the other hand, stated their school's job opportunities.
5. Education, professional and life expectancy of students differ according to school types. While science high school students thought that all students in science high schools would go to university, Anatolian high school students stated that a limited number of students with success potential could go to university, and the majority of students in vocational high school and imam hatip high schools would not continue their education after high school.
6. In all high school types, the majority of students want to go to another school because they are not satisfied with their school.
7. The expectations of the social environment from the student and the school differ according to the type of high school. While science high schools are seen as successful and qualified, other high schools are mostly mentioned with negative features.
8. All students stated that they came to the most realistic school professionally for them, based on their past educational achievements. While the majority of science high school students target high-status and privileged programs such as medicine, other students target lower-status professions such as teaching, nursing, ship captain, tourism and tradesman.
9. Anatolian, imam hatip and vocational high school students state that they do not have equal opportunities in education, while science high school students emphasize the importance of individual effort.

Accordingly, students with high academic achievement explain success with individual capacity and effort, while students in low-achieving schools tend to associate success with disadvantaged social characteristics. Based on this general determination, it can be said that solutions

that will eliminate social class-based segregation in education can only be possible with an egalitarian political and economic social order. In this respect, it will not be a realistic solution to provide access to education for students from poorer classes in a classed social order.